

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Чернігівська політехніка»
Навчально-науковий інститут механічної інженерії,
технологій та транспорту

Захист інтелектуальної власності

Методичні вказівки

до виконання практичних занять
з дисципліни
Захист інтелектуальної власності
підготовки здобувачів вищої освіти
другого (магістерського) рівня
освітньої програми «Автомобільний транспорт»

Затверджено
на засіданні кафедри
«Автомобільний транспорт
та галузеве
машинобудування»
Протокол № 8
від 24.02.2021 р

Чернігів НУ «Чернігівська політехніка» 2021

Захист інтелектуальної власності. Методичні вказівки до виконання практичних занять з дисципліни «Захист інтелектуальної власності» підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня освітньої програми «Автомобільний транспорт» / Укл.: Пасов Г.В., Кологойда А.В., Следнікова О.С. Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2021. – 82 с.

Укладачі:

Пасов Геннадій Володимирович
кандидат технічних наук, доцент
Кологойда Антоніна Вікторівна,
кандидат технічних наук
Следнікова Олена Сергіївна,
кандидат технічних наук

Відповідальний за випуск:

Кальченко Віталій Іванович,
завідувач кафедри «Автомобільний
транспорт та галузеве машинобудування»
доктор технічних наук, професор

Рецензент:

Кужельний Ярослав Володимирович
кандидат технічних наук, доцент
кафедри «Автомобільний транспорт та
галузеве машинобудування»

ВСТУП

Методичні вказівки до практичних робіт з курсу «Захист інтелектуальної власності» призначені для студентів технічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

Завдяки бурхливому розвитку науково-технічного прогресу, інтернаціоналізації господарських зв'язків, комп'ютеризації виробництва інформація стала таким самим об'єктом права власності, як і засоби виробництва. Досвід розвинених країн показав, що саме по собі виробництво вже не є визначальним чинником зростання економічних показників, воно поступово поступається місцем науці, розвитку нових технологій. У зв'язку з цим питома значимість інтелектуальної власності в житті людей зростає вже не щодня, а щогодини.

Охорона прав на результати інтелектуальної діяльності введена порівняно недавно – дещо більше 200 років тому, – термін, з історичної точки зору, мізерно малий. І належала вона лише до деяких видів інтелектуальних продуктів, що є результатами творчої діяльності, які вийшли на той час на ринок, – творів літератури і мистецтва, а також винаходів.

Відповідно до Конституції України, що гарантує кожному громадянину свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, наша незалежна держава послідовно створює власні механізми захисту авторських прав, прав промислової власності, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності.

У цілому законодавство у сфері інтелектуальної власності прагне захистити інтереси авторів та інших творців інтелектуальних товарів і послуг шляхом надання їм певних визначених, обмежених у часі прав, що дозволяють контролювати використання їхньої творчої діяльності. Причому ці права стосуються не матеріального об'єкта, в якому може бути втілений результат творчої праці, а продукту діяльності людського розуму як такого.

Питання охорони і використання інтелектуальної власності в сучасних умовах переходу до ринкових відносин починають відігравати вже важливішу

роль у комерційній, підприємницькій і виробничій діяльності підприємств та установ України усіх форм власності. У цьому відношенні всім, хто займається або готується до подібного роду діяльності, треба досить чітко уявляти собі, що така інтелектуальна власність, у чому полягає її сутність, як вона охороняється в сучасному світі, до яких серйозних матеріальних витрат може призвести порушення прав інтелектуальної власності.

Інтелектуальна власність – частина цивільного права, що об'єднує дві сфери прав – промислову власність та авторське право і суміжні права.

Промислова власність охоплює досить широке коло об'єктів, що дістали застосування в міжнародному торговому обороті. Поняття «промислова власність», після прийняття Паризької конвенції про охорону промислової власності 1883 р., стало загальноживаним, універсальним у патентній практиці терміном, що ввійшов у побут міжнародних контактів.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ ЯК ПРАВО НА РЕЗУЛЬТАТИ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ. ЕВОЛЮЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1 Мета роботи

Ознайомитись з поняттям інтелектуальної власності, еволюцією інтелектуальної власності.

1.2 Теоретичні відомості

Еволюція промислової власності

Одна з основних властивостей інтелектуальної власності полягає в тому, що вона повинна приносити матеріальну чи іншу користь. Це може бути додатковий прибуток, отриманий від використання інтелектуальної власності у сфері матеріального виробництва. Іноді інтелектуальна власність у явному вигляді може не приносити прибутку, але, створюючи додаткові труднощі для конкурентів, полегшує тим самим просування власних товарів і послуг на ринок. Нарешті, вона може сприяти духовному розвитку громадян.

Проте для того щоб одержати ту чи іншу користь від права на об'єкт інтелектуальної власності (ОІВ), необхідно спочатку його створити, а для цього потрібно затратити фінансові, людські та інші ресурси. Тому якщо на даному підприємстві розроблена нова технологія одержання виробів з використанням власного ОІВ, а конкурент почав незаконно виготовляти ці ж вироби за цією самою технологією, то його вироби виявляться дешевшими, а отже і більш конкурентоздатними. Таким чином, творець об'єкта інтелектуальної власності опиниться у не вигідному становищі.

Світова історія винахідництва сягає сивої давнини. Технічні засоби первісної людини – камінь та гілка поступово вдосконалювались. Археологами відкриті різного роду доісторичні кам'яні пастки, що використовувались для ловлі здобичі. Згодом окрім пасток та замаскованих ям з'явилися аркани, стріли, списи, вогонь тощо [3].

Відомо, що близько 2200 років тому правив Єгиптом Птоломій Філадельський – військовонаачальник знаменитого Олександра Македонського. У місті Олександрії, у його розкішному палаці гостей зустрічав «залізний слуга». У нього були голова, руки, ноги, як в справжньої людини. Він кланявся гостям, супроводжував їх, відкриваючи двері багаточисельних кімнат. Джерелом руху була звичайнісінька гиря, що рухалась у нього в середині. На жаль, до нас не дійшли подробиці будови цих механізмів та ім'я того давнього талановитого винахідника.

Історія винахідництва знає різні сторони життя. Були вони і трагічними, і комічними, а в більшості повчальними.

У XVII сторіччі талановиті швейцарські винахідники батько П'єр-Жак Дро та його син Анрі Дро виготовили та з успіхом демонстрували в Мадриді та Парижі людиноподібних ляльок, що рухались. Посилений інтерес у глядачів викликала лялька «писець». Вона умочала гусяче перо в чорнильницю, двічі струшувала його і після невеликої паузи починала писати справжнього листа. Окрім цього вона ворушила головою і поводила очима. Всі рухи лялька отримувала від пружинного механізму, що приводився у дію кулачковим пристроєм. Проте інквізиція, звинувативши винахідників у відьмарстві кинула їх до в'язниці, де вони і загинули. Згодом на честь сім'ї Дро людиноподібні механізми дістали назву андроїдів.

Гріх сміятися над почуттями патріотизму, але погодьтесь, що дії знаменитого Луї Пастера викликають добру посмішку. Він замислив взяти реванш за поразку Франції у франко-пруській війні 1870 р. у дещо незвичайний спосіб. Отриманий ним патент № 91941 на виробництво пива кращого від німецького дійсно дозволив деякий час французьким пивоварам утримувати першість у цій суперечці.

Зовсім інша історія трапилась у XX столітті з винахідником синтетичного палива португальським інженером Вікенте Аматом. Відмовившись поділитися своїми секретами з конкурентами, він втратив все майно і, під кінець, оббреханий злостивцями, потрапив за ґрати на 18 років. Але енергійний

винахідник не здався. Умовивши директора, побудував у в'язниці міні-завод, який дозволив постачати дешевим паливом усіх бажаючих. Цей іграшковий заводик приніс чималі дивіденди підприємливому адміністратору в'язниці. Так, завдяки своїм знанням та невмирущому оптимізму через 7 років винахідник опинився на волі.

Гортаючи книгу з життя винахідників, не можливо обминути таку її сторінку, як промислове шпигунство. У відомій праці Ж. Берзьє «Промисловий шпіонаж» наводяться різні повчальні приклади. XV століття до нашої ери. Овіяне романтизмом кохання китайської принцеси до індуського юнака спричинило до розповсюдження секрету природного шовку. Закохана принцеса таємно вивезла шовковичних хробачків у квітах, що прикрашали її розкішний капелюх і подарувала їх кожному. Так світ дізнався про секрет китайського шовку, а принцеса, нажаль, навіки втратила коханого.

Інша відома історія теж більше схожа на детектив. Вона пов'язана з викраденням секретів китайського фарфору і відноситься вже до XVIII століття нашої ери. Французький єзуїт зумів таємно відвідати закрите місто Цзин де Чень і описав технологічні секрети в листах до знаменитого Реомюра. У свою чергу англійський шпигун Томас Брйян викрав секрет китайського фарфору у французів.

У захоплюючій книзі винахідництва є ще одна сторінка, пов'язана з історичною справедливістю.

На питання, хто винахідник громовідводу, навіть не задумуючись, пересічний школяр відповість: Бенжамін Франклін. Але давайте звернемося до історії.

В одному з давніх єгипетських храмів біля входу були зведені високі башти. У каналах цих башт розташовані якісь дивні щогли, списані ієрогліфами. Яке ж було здивування вчених, що розшифрували написи. Ще б пак! Адже там було написано: «Ось високий пілон бога Елау; двійко щогл стоїть на своєму місці, щоб розтинати громовицю в небесах». Отже, метод відводу блискавки був відомий єгиптянам ще за часів будівництва пірамід. Та

людство забуло первісні знання. У книзі про Китай, що з'явилась в 1688 році, мандрівник, вчений-монах Габріель де Магелан (не сплутуйте з Фердінандом Магелланом) оповів про дивні речі: «на кожному розі тамтешніх будинків знаходяться роги, повернуті до неба і прикрашені драконами. Жала цих чудовиськ висунуті до неба. Крізь них проходить металевий стрижень, нижній кінець якого заховано у землю». Однак мало минути ще 62 роки доки Франклін висловив подібну гіпотезу, а тільки через 2 роки після цього французький природознавець Дюпон реалізував цю ідею в Парижі.

А як Ви гадаєте, хто винайшов фонограф? Відповідь також відома – звичайно геніальний Томас Едісон. Але чи так це насправді? Жив у Парижі один відомий у колах богеми талановитий літератор, шансон'є і художник Шарль Кро. У свої 25 років на всесвітній виставці в Парижі у 1867 р. він продемонстрував власноручно розроблений і виготовлений автоматичний телеграф. А у 27-літньому віці, ця непересічна особа видала наукові праці: «Загальне рішення проблеми кольорової фотографії» та вдумайтесь тільки – «Огляд можливих зв'язків з планетами». У 30 років Шарль Кро почав свою дослідницьку роботу з слухового сприйняття, що увійшла до його фундаментальної праці «Принципи механіки мозку». І нарешті у 35 років Кро подав до Академії наук Франції опис апарата для запису і відтворення людського голосу, який назвав «палефоном». Це сталося в квітні 1877 року, а вже у жовтні того самого року в одному популярному журналі було опубліковано докладний опис цього винаходу. До того ж апарат було перейменовано більш благозвучно в «фонограф». А 10 грудня 1877 р. Томас Едісон одержав перший патент США на «Вдосконалення інструменту для контролю та відтворення звуків». А далі рух подій прискорюється. 11 грудня в журналі «*Rappel*» з'являється замітка про апарат Кро. 17 грудня Едісон подає до Парижської академії заявку на фонограф і 15 січня 1878 року отримує патент, і дивні речі: у Французькій академії наук забули про раніше подану заявку Кро, а він сам з вражаючою байдужістю поступається своєю першістю.

Є подібні приклади і у вітчизняній історії. Взяти хоча б відомого українського фізика, подолянина Івана Пулюя. Саме йому належить першість у відкритті невідомих катодних x-променів. Про це свідчить видана ним у 1884 р. брошура «Сяюча електронна матерія і четвертий стан речовини». Однак не потурбувавшись про утвердження свого авторства вчений поділився ідеєю з відомим сьогодні Вільгельмом Конрадом Рентгеном. А останній, якимось «випадково забувши» першовідкривача в січні 1886 р виголосив публічну лекцію «Про невідомі промені», подавши інформацію до тижневика «Press». Незважаючи на те, що в тогочасній пресі багато писалося про пріоритет І. Пулюя, в 1901 р. першу в світі Нобелівську премію все ж отримав В.Рентген.

Як бачите, саме життя підказало необхідність захисту прав винахідників. Найдавніший приклад захисту прав в галузі винахідництва навів давньогрецький історик Філарк. У грецькій колонії Сібаріус існував звичай. Кухарю, що виготовляв нову популярну страву, надавалось виключне право на її приготування протягом одного року. У часи середньовіччя право авторства оберігалось привілеями, які надавались винахіднику коронованими особами.

Мабуть, уперше на необхідність захисту прав винахідників звернули увагу в Англії в період швидкого розвитку мануфактури. Уже на початку XIV століття королівською владою там надавались особливі привілеї особам, що займалися створенням нових виробництв. Така підтримка прийняла форму дарування особі, що впровадила нову технологію, виключного права користування цією технологією протягом часу, достатнього для її освоєння. Дане виключне право давало розробнику перевагу в конкурентній боротьбі. Королівство, у свою чергу, одержувало нову технологію виробництва, що сприяло зміцненню його економічного положення.

Такі права закріплювалися документом, що називався патентною грамотою, що означало «відкритий лист», оскільки він мав печатку в кінці, а не на згорнутому листі. Згодом наданням такого права стали зловживати, використовуючи його для збільшення надходжень у скарбницю. З'явилися протести, і питання, пов'язані з патентами, стали вирішувати в судовому

порядку. Класичним прецедентом стала «Справа виробників сукна з Іпсвіча» (1615 р.), при слуханні якої було заявлено: «Але якщо людина привнесла в королівство новий винахід або нове ремесло, ризикуючи при цьому життям і майном і затративши свої засоби тощо, чи якщо людина зробила нове відкриття, то в подібних випадках король своєю милістю і прихильністю у відшкодування його витрат може подарувати йому привілей користатися таким ремеслом чи промислом тільки визначений час, тому як на початку люди королівства перебувають у неведенні щодо цього ремесла і не мають ні знань, ні навичок, щоб користатися ним. Але коли термін патенту минає, король може знову подарувати його».

Для того щоб покінчити із зловживанням даруванням особливих прав, у 1628 (1623) році був прийнятий статус про монополії. Відповідно до цього статусу, не мали сили всі монополії, дарування і пільги, за винятком «будь-яких патентних грамот і грамот на привілеї на термін, який дорівнює 14 рокам чи менше, що повинні від цього часу видаватися на виключне право на виготовлення будь-якого виду нових виробів у межах цього королівства дійсному і першому винахіднику таких виробів, яким ніхто інший з часу видачі таких патентних грамот і грамот на привілеї не повинен був користатися».

Зрозуміло, згодом система патентного права була багато в чому удосконалена. Але, як ми бачимо, уже на початку XVII століття були закладені його основи. Патенти, як вид інтелектуальної (промислової) власності використовуються дотепер як інструмент, що регулює створення і передачу нових технологій.

Іншим об'єктом промислової власності, історія якого виходить з глибини століть, є торговельні марки. Такі знаки у вигляді символів зображувалися ремісниками на товарах, що виготовлялися ними чи ставилися скотарями як «клейма» на тварині в давні часи. Однак, незважаючи на поважний вік, вони реалізували важливий елемент законодавства про товарні знаки, що діє донині, а саме: фіксували зв'язок між товаром і виробником.

Термін «товарні знаки» (торговельні марки) почали вживати тільки в ХІХ столітті. З цього ж часу вони стали виконувати нинішню роль у поширенні товарів, доведенні їх до покупця, розширенні торгівлі. Однак чим ширше застосовували торговельні марки, тим більше було випадків їхнього незаконного копіювання. Тому в середині минулого століття англійськими судами були вироблені засоби захисту проти таких порушень. Так народилася знаменита заборона на ведення справи під іншим ім'ям: ніхто не мав права видавати свої товари за товари іншої особи.

У 30-40-х роках ХХ століття було в основному завершено розвиток законодавства про торговельні марки (Німеччина, 1936 рік; Британія, 1938 рік; США, 1946 рік). Ці закони в основних рисах не втратили чинності і на сьогодні.

Еволюція авторського права і суміжних прав

У Стародавній Греції та Римі широко застосовували майновий аспект авторського права. Так, комедія Публія Теренція «Євнух» мала настільки великий успіх, що її було продано вдруге і показано як нову.

Римські автори розуміли, що оприлюднення та використання твору зачіпає як їхні інтелектуальні, так і особисті права. Авторів надавали можливість приймати рішення щодо оприлюднення свого твору, а плагіат різко засуджувала громадська думка.

Уже 2300 років тому в Афінській республіці існували право на захист цілісності твору і заборона вносити до нього зміни. Оскільки переписувачі й актори досить вільно поводитися із творами знаменитих авторів трагедій, у 330 р. до н. е. було прийнято закон, відповідно до якого оригінали творів трьох великих класиків підлягали збереженню в офіційному архіві. Актори повинні були дотримуватися офіційного тексту.

Копіювання книжок на той час здійснювали шляхом переписування рукописів, що було тривалою та трудомісткою справою. Такі книжки коштували дорого, а їхня кількість була обмеженою.

Питання інтелектуальної творчості відносили до сфери загального права власності. Автор виступав власником створеного ним рукопису або скульптури,

яку він міг продавати (відчужувати), як і будь-яку іншу матеріальну цінність. Викладацька діяльність і мистецтво були основними джерелами доходу авторів. Копіювання та розповсюдження твору іншого автора можна було розглядати як найману працю.

Виникнення ідеї охорони авторського права

Ключовим моментом у розвитку авторського права послужив винахід друкувального верстата винахідником Гуттенбергом у XV столітті, що уможливило копіювання літератури механічним способом, а не переписуванням від руки. Це призвело до появи нових професійних категорій – друкарів і продавців книжок.

Підприємці витрачали великі грошові суми на закупівлю паперу, купівлю або виготовлення друкарських машин, найм робочої сили, що передбачало авансування коштів, які протягом певного часу можна було відшкодувати помірними надходженнями. Без будь-якої охорони від конкуренції з боку продавців незаконних примірників інвестування у друк і продаж книжок були небезпечною та ризикованою справою. У цих умовах знадобився захист від конкуренції з боку виготовлювачів і продавців незаконних копій. Королі в Англії і Франції і курфюрсти в Німеччині стали надавати підприємцям привілею у вигляді виключних прав на відтворення друкованих копій і їхнє поширення протягом обмеженого терміну. У випадку порушення цих прав здійснювалися примусові міри захисту через накладення штрафів, арешти, конфіскації незаконних копій і вимоги відшкодувати можливий збиток.

Із впровадженням друкарства різко виріс обсяг продажів, а отже і доход друкарів і продавців. Тому автори книг порушили питання про захист своїх прав. Наприкінці XVII ст. система привілеїв, тобто монопольних прав, надаваних королівською владою, зазнавала все більшої критики, автори все активніше заявляли про свої права.

Унаслідок цього в Англії в 1709 році парламентом було прийнято відомий Статут королеви Анни – перший закон про авторське право (копірайт): «Про заохочення утворення шляхом закріплення за авторами чи набувачами

копій друканих книг прав на останній на час, що встановлюється відтепер». Закон забезпечував автору виключне право друкувати і публікувати книгу протягом 14 років від дати першої публікації, а також передавати це право торговцю. Законом передбачалося подвоєння цього терміну ще на 14 років, якщо автор був живий. Отже, охорона авторського права тривала 28 років від дати першої публікації.

Якщо книжки на момент прийняття закону вже було надруковано, передбачався єдиний строк охорони тривалістю 21 рік.

Закон наголошував на охороні від несанкціонованого копіювання опублікованих творів, а практичну вигоду одержали перш за все видавці та продавці книжок.

Закон також встановив умову про реєстрацію та депонування. Опубліковані книжки потрібно було зареєструвати в Центрі книговидавців, а примірники – депонувати для використання університетами та бібліотеками (кількість таких примірників дорівнювала дев'яти).

У XVIII ст. судові провадження у справах про авторське право здійснювали згідно як із загальним правом, так і зі Статутом королеви Анни. Спосіб поділити сфери їхнього впливу знайшла англійська Палата лордів під час розгляду справи «Дональдсон проти Бек кета» в 1774 р. Згідно з її рішенням за загальним правом автор мав виключне право на публікацію своїх творів, але щойно книжка виходила друком, права на неї визначав виключно Статут. Регулювання використання неопублікованих творів на підставі загального права тривало до прийняття в 1911 р. Закону «Про авторське право», який відмінив перше, і нині авторське право в Англії базується тільки на положеннях Закону.

У Франції еволюція від системних привілеїв до системи авторського права була частиною загальних змін у житті країни, які спричинила революція, що скасувала будь-які привілеї, у тому числі привілеї видавців.

У 1791 і в 1793 роках був закладений фундамент французької системи авторського права. На відміну від англійської системи, у французькій права автора інтерпретуються як авторські права, якими автор користується все від

англ. *copyright* – право копіювати життя. Однак і в Англії і у Франції авторські права розглядалися, по суті, як права власності, що мають економічну цінність, тобто як матеріальні права.

Наступний імпульс розвитку авторського права додали філософи Німеччини, зокрема Еммануїл Кант. Вони бачили в копірайті не просто форму власності, що забезпечує економічну вигоду для автора, а щось більше – як частину своєї особистості. Зрештою ця ідея привела до вироблення системи неекономічних або моральних прав.

Пріоритетне значення інтелектуальної власності серед інших об'єктів власності було втілене в законодавстві деяких штатів США. Наприклад, у законі штату Масачусетс від 17 березня 1789 р. відзначено, що «немає власності, яка належить людині більше, ніж та, котра є результатом її розумової праці».

Сучасна форма закону про копірайт закріплена в законі Сполучених Штатів Америки 1976 року, що передбачає захист здобутків протягом усього життя автора і 50 років після його смерті.

Міжнародний механізм охорони авторських прав виник з підписанням у 1886 р. Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів. Наступні перегляди Бернської конвенції, укладання нових угод і договорів вдосконалювали міжнародну систему охорони авторського права.

Авторське право Російської імперії

У Російській імперії авторське право, яке діяло і на території нинішньої України, з'явилося у XIX ст. Книговидавничу справу до кінця XVIII ст. вважали державною монополією. За відсутності конкуренції між видавцями не було об'єктивних передумов для зародження авторського права. Автори одержували кошти для існування з інших джерел. Так, «віршування для Ломоносова було іноді розвагою, але переважно посадовою вправою» (О. С. Пушкін).

Авторське право Російської імперії було тісно пов'язане з цензурним законодавством. У 1816 р. Міністерство народної освіти видало розпорядження, яке вимагало, щоб при поданні рукописів на цензуру до них

додавали докази прав видавця на їх друк. Вперше захист авторських прав у Російській імперії було юридичне оформлено в 1828 р. шляхом доповнення Цензурного статуту главою «Про авторів і видавців книжок». О.С. Пушкін відзначав, що література «ожила і набула звичайного свого напрямку, тобто торговельного. Нині вона становить галузь промисловості, що керується законами».

У 1830 р. було затверджене нове Положення про права авторів, перекладачів і видавців, згідно з яким охороні підлягали статті в журналах, приватні листи, хрестоматії та який надав можливість продовжувати строк охорони творів на 35 років після смерті автора. У 1845 і 1896 роках було визнано право на музичну та художню власність. У 1875 р. строк захисту авторського права після смерті автора був збільшений до 50 років. У 1877 р. норми авторського права були перенесені з Цензурного статуту до Законів цивільних (т. X, ч. 1 Зводу законів Російської імперії).

20 березня 1911 р. було прийнято Положення про авторське право, ст. 33 якого вперше закріпила право авторів на переклад їхніх творів. Законодавець відмовився від конструкції «літературна та художня власність», замінивши її поняттям «виключні права».

Авторське право СРСР

У 1925 р. в СРСР були прийняті Основи авторського права, доповнені в 1928 р. Документ визнав за авторами виключне право на їхні твори, яке за законом 1925 р. було чинним протягом 25 років від моменту першого видання або публічного виконання твору, а в 1928 р. перетворилося щодо більшості творів на довічне право автора. Основи передбачали перехід авторських прав до спадкоємців на 15 років після смерті автора. Твори використовували на основі договорів з авторами, умови яких досить детально регулював закон. Разом із тим не вважали порушенням авторського права переклад твору іншою мовою, використання чужого твору для створення нового, суттєво відмінного від першого, публічне виконання чужих опублікованих творів без дозволу автора, але з виплатою винагороди тощо.

8 грудня 1961 р. були затверджені Основи цивільного законодавства Союзу РСР і союзних республік, четвертий розділ яких присвячений авторському праву. Чинні до того норми авторського права були суттєво переглянуті з погляду подальшого розширення прав авторів, зміцнення їхніх позицій щодо організацій, які використовують їхні твори, скорочення переліку винятків в авторському праві.

У зв'язку із приєднанням СРСР у 1973 р. до Всесвітньої конвенції про авторське право (1952) вперше було закріплено право автора на переклад твору, до 25 років збільшено строк дії авторського права після смерті автора, розширено коло суб'єктів авторського права.

31 травня 1991 р. були прийняті нові Основи цивільного законодавства Союзу РСР і республік, які заборонили вільне оприлюднення творів у кінострічках, радіо- і телепрограмах, публічне виконання опублікованих творів без згоди автора, а також розширили коло творів, що підлягають охороні, продовжили строк дії авторського права до 50 років після смерті автора, вперше запровадили охорону суміжних прав. Через розпад СРСР Основи не набули чинності на території України.

Приклад

Зазначимо, що існує концептуальне розходження у відношенні до копірайту в країнах загального права і країнах з кодифікованим цивільним законодавством. У перших відносяться до копірайту як до форми власності, що може бути створена індивідуальним чи колективним автором і, будучи створеною, підлягає комерційній експлуатації, так само як будь-яка інша власність. При цьому складові права копірайту спрямовані винятково на здобуття економічної вигоди. У країнах з кодифікованим цивільним законодавством авторське право також має характеристики власності й закон спрямований на захист економічного змісту цієї власності. Однак у цьому випадку авторське право втілює також ідею про те, що твір автора є вираженням його особистості, що вимагає такого ж захисту, як і економічний потенціал твору.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

СИСТЕМА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.

МІЖНАРОДНА СИСТЕМА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

2.1 Мета роботи

Ознайомитись з системою інтелектуальної власності.

2.2 Теоретичні відомості

Основою міжнародної системи інтелектуальної власності на кінець 2004 року є 22 угоди, 14 з яких регулюють правовідносини у сфері промислової власності, а вісім відносяться до авторського права і суміжних прав. Україна приєдналася до 18 договорів і продовжує роботу щодо приєднання до інших. Нижче наведений перелік Міжнародних договорів.

Система джерел авторського права:

Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів

Загальні положення. Потреба єдиної системи охорони авторських прав призвела до прийняття 9 вересня 1886 р. Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів. Первинний текст Конвенції неодноразово переглядали з метою вдосконалення міжнародної охорони авторських прав. Перший перегляд відбувся в Берліні 1908 р., потім текст переглядали в Римі 1928, Брюсселі 1948 р., Стокгольмі 1967 р. і Парижі 1971 р.

Метою перегляду Конвенції у Стокгольмі було врахування досягнень технічного прогресу, потреб країн, що розвиваються. Така тенденція панувала і на Конференції 1971 р. у Парижі, де були підготовлені нові компромісні пропозиції. Матеріально-правові положення Стокгольмського акта, які так і не були схвалені Стокгольмською конференцією, прийняла Паризька конференція і включила їх до Паризького акта.

Преамбула Бернської конвенції формулює її мету: «Охороняти настільки ефективно й однаково, наскільки це можливо, права авторів на їхні літературні та художні твори» (Бернская конвенция об охране литературных и

художественных произведений. Парижский акт от 24 июля 1971 г., измененный 2 октября 1979 г. – ВОИС. – Женева. – 1990. – С. 8).

Принципи Бернської конвенції. Бернська конвенція ґрунтована на принципах:

- національного режиму, відповідно до якого твори, що з'явилися на світ в одній із країн – членів Союзу, мають одержувати у всіх інших країнах – членах таку саму охорону, яку ці країни надають своїм власним громадянам;
- автоматичної охорони, відповідно до якого національний режим не залежить від будь-яких формальних умов (тобто охорона надається автоматично і не обумовлена формальними умовами реєстрації, депонування тощо);
- незалежності охорони, відповідно до якого володіння наданими правами та їхнє здійснення не залежить від існування охорони у країні походження твору.

Об'єкти охорони. У ст. 2 Конвенції наведено перелік творів, що їх охороняють незалежно від способу і форми їхнього втілення. Нарівні з оригінальними творами охороняють похідні твори, тобто ґрунтовані на інших, більш ранніх за часом творах (наприклад, переклади, переробки, музичні аранжування).

Охорона деяких творів є факультативною. Так, кожна країна, приєднавшись до Бернської конвенції, сама вирішує, якою мірою вона може забезпечити охорону офіційних текстів законодавчого, судового й адміністративного характеру; творів прикладного мистецтва; лекцій, звернень та інших виголошених публічно творів; творів народної творчості. Передбачена також можливість забезпечувати охорону певних творів залежно від того, чи закріплені вони в тій або іншій матеріальній формі (наприклад, хореографічні твори).

Володільці авторських прав. Охорона відповідно до Конвенції здійснюється на користь автора і його правонаступників. Стосовно деяких категорій, таких, наприклад, як кінематографічні твори (ст. 14), визначення

осіб – володільців авторського права зберігається за законодавством країни, у якій запитують охорону.

Передбачено охорону як випущених, так і не випущених у світ творів, якщо їхні автори є громадянами однієї з країн – членів Союзу або зазвичай проживають у ній. Якщо вони не є громадянами держави-члена і не проживають у ній зазвичай, вони повинні спочатку оприлюднити свій твір у державі – члені або одночасно (протягом 30 днів) у державі – члені і в країні, що не приєдналася до Бернської конвенції.

Виключні майнові права автора. Конвенція містить кілька положень матеріального характеру, що прямо надають авторам певні виключні права:

- право на переклад;
- право на відтворення будь-яким способом і в будь-якій формі;
- право на публічне виконання драматичних, музично-драматичних і музичних творів;
- право на передачу ефір або сповіщення засобами бездротового або дротового зв'язку;
- право на публічне читання;
- право на переробку, аранжування та інші зміни твору;
- право на кінематографічну переробку і відтворення твору. Так зване право часткової участі (одержання винагороди від кожної перепродажі твору образотворчого мистецтва) є факультативним і застосовується тільки якщо це допускає законодавство країни, громадянином якої є автор.

Право на переклад. Бернська конвенція надає країнам – членам, що розвиваються, можливість зробити застереження з приводу так званого правила десяти років (ст. 30 (2)), яке дозволяє зменшити строк охорони виключного права на переклад: якщо по закінченні десятилітнього періоду від дати першого випуску твору у світ він не був перекладений загальноновживаною в одній із країн – членів мовою, то дія цього права припиняється.

Особисті немайнові права. Однією з перешкод для приєднання до Конвенції держав з англосаксонською системою права тривалий час була ст. 6

Конвенції, яка передбачає право автора вимагати визнання авторства на твір і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню або іншому посяганню на твір, здатному зашкодити честі та репутації автора (особисті немайнові, або моральні, права).

Вільне використання творів. У Конвенції застережені випадки вільного використання творів: відтворення в певних особливих випадках (якщо це не порушуватиме безпідставно права автора); цитування твору і використання його як ілюстративного матеріалу з метою навчання; відтворення статей у газетах або журналах, що стосуються поточних подій; записи короткострокового користування.

Передбачені два випадки примусових ліцензій: щодо передачі в ефір або публічного сповіщення (ст. 11), і щодо права на запис музичних творів (ст. 13(1)).

Строк охорони. Відповідно до ст. 7 загальний строк охорони, передбачений Конвенцією, становить усе життя автора і 50 років після його смерті. Для кінематографічних творів строк охорони спливає через 50 років, після того, як твір за згодою автора став доступним загалу, або, якщо цього не було зроблено, через 50 років після появи твору. Строк охорони немайнових прав дорівнює строку охорони майнових прав.

Додатковий розділ Паризького акта (1971). Додатковий розділ Паризького акта (1971) Бернської конвенції передбачає спеціальні пільги для країн, що розвиваються. Відповідно до них зазначені країни можуть за певних умов не виконувати вимоги мінімального рівня охорони, передбачені Конвенцією. Цей винятковий режим поширюється на два права: право на переклад і право на відтворення – та здійснюється шляхом надання не виключних і непередаваних обов'язкових ліцензій для використання у сфері систематичного навчання.

Адміністративні положення Бернської конвенції. Адміністративні положення Бернської конвенції передбачають скликання Асамблеї, на якій уряд кожної держави – члена представлено одним делегатом. Асамблея визначає

програму, приймає бюджет і контролює фінанси Бернського союзу, а також вибирає членів.

Виконавчого комітету Асамблеї. До Виконавчого комітету, який збирається на чергову сесію раз на рік і на надзвичайну сесію, як правило, раз на два роки, вибирається чверть держав – членів.

Держави – члени Бернської конвенції. Бернська конвенція відкрита для всіх держав. Ратифікаційні грамоти або акти про приєднання слід здавати на збереження Генеральному директору ВОІВ. Відповідно до ст. 1 Додаткового розділу в момент ратифікації або приєднання до Паризького акта Конвенції країна, яка розвивається, повинна заявити, що вона користуватиметься пільгами, передбаченими Додатковим розділом щодо примусових ліцензій на переклад і (або) відтворення.

Приєднуючись до Бернської конвенції, держава стає членом Бернського союзу, що дає їй право на:

- повноправне членство (право голосу) в Асамблеї Бернського союзу;
- право голосу на виборах або право бути вибраною до Бернського союзу;
- автоматичне членство в Координаційному комітеті ВОІВ на період членства у Виконавчому комітеті Бернського союзу.

Україна є членом Бернської конвенції з 25 жовтня 1995 р.

Всесвітня конвенція про авторське право (Всесвітня конвенція)

Загальні положення. Всесвітня конвенція про авторське право була Прийнята 1952 р. у Женеві на Міжурядовій конференції з авторського права. Нову редакцію Конвенції ухвалили 1971 р. у Парижі на Міжурядовій конференції держав – членів ЮНЕСКО.

Колишній СРСР приєднався до Всесвітньої конвенції про авторське право 27 травня 1973 р. З цього часу учасником Всесвітньої конвенції є Україна, яка оголосила про своє правонаступництво зобов'язань СРСР відповідно до Всесвітньої конвенції.

Об'єкти охорони. Коло творів, які в принципі можуть бути об'єктами охорони відповідно до норм Всесвітньої конвенції, має загальний вигляд.

Відповідно до ст. 1 Конвенції охорона поширюється на літературні, наукові та художні твори, як-от: твори письмові, музичні, драматичні та кінематографічні, твори живопису, графіки та скульптури.

Принцип національного режиму. Суть Всесвітньої конвенції про авторське право полягає в застосуванні до творів іноземних авторів, що підпадають під дію Конвенції, національного режиму охорони. Принцип національного режиму доповнює обов'язок усіх держав – учасниць застосовувати такі матеріальні норми, як встановлений Конвенцією мінімальний строк охорони авторського права та забезпечення права автора на переклад. Крім того, принцип застосування національного режиму згідно із Всесвітньою конвенцією доповнює механізм подолання формальностей, якщо їх вимагає національне законодавство держав-учасниць.

Принцип застосування національного режиму закріплений у ст. II Конвенції, яка встановлює, що випущені у світ твори громадян будь-якої держави – учасниці, як і твори, вперше випущені у світ на території такої держави (незалежно від громадянства автора), користуються в кожній державі-учасниці охороною, яку така держава надає творам своїх громадян, випущеним у світ на її власній території. Не випущені у світ твори громадян держави-учасниці користуються в кожній іншій державі – учасниці охороною, яку ця держава надає не випущеним у світ творам своїх громадян.

Суб'єкти охорони. Суб'єктами охорони відповідно до ст. 1 Конвенції є не тільки автори, а й інші володільці авторських прав. Це означає, що її положення мають однаковою мірою поширюватися і на інших осіб, яких законодавство деяких країн визнає володільцями первинного авторського права (юридичних осіб щодо творів, створених найманими працівниками, продюсерів кінофільмів тощо), а також на тих, хто набуває авторське право у спадщину або за договором.

При вирішенні питання про надання охорони авторам, які не є громадянами держав – учасниць Конвенції, застосовують критерій випуску твору у світ, під яким розуміють відтворення в будь-якій матеріальній формі та

надання невизначеному колу осіб примірників твору для читання або ознайомлення шляхом зорового сприйняття (ст. VI Конвенції). Використовуваний у тексті Конвенції термін «випуск у світ», по-перше, виключає твори, не втілені в матеріальній формі (наприклад, усні твори), по-друге, обмежується тільки тими творами, примірники яких можуть бути прочитані, або доступні для зорового сприйняття, по-третє, не може поширюватися на випадки звукозапису.

Строк охорони. Всесвітня конвенція містить мінімум обов'язкових норм матеріального права. Відповідно до норм ст. IV Конвенції строк охорони авторського права не може бути меншим за 25 років після смерті автора.

Конвенція не зобов'язує охороняти фотографічні твори. Проте якщо в державі – учасниці такі твори охороняють відповідно до внутрішнього законодавства, то в цій державі мають охороняти всі фотографічні твори іноземних авторів, які підпадають під дію Конвенції, при цьому строк охорони не може бути меншим за 10 років.

Такі самі правила поширюються і на твори прикладного мистецтва, проте із застереженням «оскільки їх охороняють як художні твори». У такий спосіб Конвенція намагається врахувати особливості законодавства деяких держав, які охороняли такі роботи тільки як промислові зразки, послуговуючись нормами патентного права.

Принцип застосування національного режиму щодо тривалості охорони обмежує ст. IV Конвенції, яка встановлює, що жодна з держав – учасниць не зобов'язана забезпечувати охорону твору протягом більшого строку, ніж той, що встановив для творів цієї категорії закон держави – учасниці, громадянином якої є автор, (якщо йдеться про твір, не випущений у світ), або, якщо йдеться про випущений у світ твір, закон держави – учасниці, у якій твір вперше побачив світ.

Виключне право на переклад. Відповідно до норми ст. V Конвенції автори охоронюваних на основі Конвенції творів мають виключне право перекладати свій твір, оприлюднювати цей переклад і використовувати його.

Виключне право на переклад може бути обмежене в тих випадках, коли внутрішнє законодавство держави – учасниці, скориставшись можливістю, яку містить ст. V, передбачає процедуру надання уповноваженим державним органом зацікавленій особі, яка виконала передбачені Конвенцією формальності, ліцензії на право видання охоронюваного твору іноземного автора без його згоди (але з виплатою винагороди) національною мовою цієї держави.

Знак охорони авторського права. До матеріально-правових норм Всесвітньої конвенції можна віднести передбачений нею механізм подолання існуючих у деяких країнах формальностей, які необхідно виконати для визнання авторських прав (депонування примірника твору, реєстрації уповноваженим органом, нотаріального засвідчення тощо), що є частиною національного режиму охорони.

Стаття Конвенції містить компромісне рішення, згідно з яким усі формальності матеріально-правового характеру вважають виконаними, якщо всі примірники твору іноземного автора мають знак охорони авторського права – символ © із зазначенням імені володільця авторського права і року першого випуску твору у світ.

Решту питань, пов'язаних із визначенням обсягу надаваної на підставі Всесвітньої конвенції охорони, вирішують відповідно до законодавства держави, у якій запитують охорону.

Відповідно до ст. VII Конвенція не поширюється на твори, охорона яких на момент введення Конвенції в дію для договірної держави, у якій запитують охорону, остаточно припинена або ніколи не існувала.

Договір ВОІВ про авторське право (ДАП)

Загальні положення. Договір ВОІВ про авторське право укладений у Женеві 20 грудня 1996 р., введений у дію 6 березня 2002 р. Договір відкритий для участі держав – членів ВОІВ і Європейського співтовариства. Асамблея, заснована Договором, може прийняти рішення про допуск інших міжурядових організацій до участі в Договорі.

Договір ВОІВ про авторське право становить собою черговий етап розвитку Бернської конвенції. Його було підготовлено з метою регулювання нових відносин, що виникли у зв'язку з сучасними технологіями і новими, не врегульованими раніше правами.

Цей Договір є спеціальною угодою – у розумінні ст. 20 Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів – договірних сторін, які є країнами Союзу. ДАП не пов'язаний з іншими договорами, крім Бернської конвенції, і не обмежує права й обов'язки за будь-якими іншими договорами.

ДАП і Бернська конвенція. Згідно з ДАП будь-яка договірنا сторона (навіть якщо вона не зв'язана положеннями Бернської конвенції) повинна дотримуватися положень статей 1-21 і Додаткового розділу Паризького акта 1971 р. Бернської конвенції, які регулюють матеріальні права. Жодна держава, яка не забезпечує рівня охорони, встановленого Бернською конвенцією, не може приєднатися до ДАП.

Об'єкти охорони. Серед об'єктів, які охороняє авторське право, у Договорі згадано:

- комп'ютерні програми, незалежно від способу та форми їх втілення (ст. 4). Комп'ютерні програми охороняють як літературні твори в розумінні ст. 2 Бернської конвенції;

- компіляції даних або іншої інформації (бази даних) у будь-якій формі, які за відбором і розташуванням змісту становлять собою результат інтелектуальної творчості (ст. 5). Охорона стосується лише баз даних як таких і не поширюється на самі дані або інформацію, не зачіпає будь-яке авторське право щодо самих даних або інформації, яку містять бази даних. Якщо база даних не становить собою результат інтелектуальної творчості за відбором і розташуванням змісту, вона перебуває поза сферою дії Договору ВОІВ про авторське право.

Права авторів. Договір розглядає такі права авторів: право на розповсюдження, право на прокат і право на доведення до загального відома.

Право на розповсюдження (ст. 6), тобто виключне право дозволяти доведення до загального відома оригіналу та примірників своїх творів шляхом продажу або іншої передачі права власності. При цьому в кожній з держав – учасниць залишається можливість визначити умови, на яких після першого продажу або іншої передачі права власності на оригінал чи примірник твору, здійсненої з дозволу автора, відбуватиметься так зване вичерпання права на розповсюдження. Тобто після того як примірник правомірно надійшов до цивільного обігу, автор втрачає право подальшого контролю за долею цього примірника засобами авторського права.

Право на прокат (ст. 7), тобто виключне право дозволяти комерційний (або так званий цивільно-правовий) прокат для публіки оригіналів і примірників таких видів творів:

- комп'ютерних програм (за винятком тих випадків, коли сама програма не є основним об'єктом прокату, тобто, наприклад, вона доповнює певне обладнання, для роботи якого потрібне певне програмне забезпечення)
- кінематографічних творів (але тільки в тих випадках, коли комерційний прокат призводить до широкого копіювання таких творів, що завдає суттєвої шкоди виключному праву на відтворення);
- творів, втілених у фонограмах, як визначає національне законодавство договірних держав (за винятком країн, у яких з 15 квітня 1994 р., тобто з моменту підписання Угоди діє система виплати справедливої винагороди за такий прокат).

Право на доведення до загального відома (ст. 8), тобто виключне право дозволяти будь-яке сповіщення за допомогою дротового або бездротового зв'язку, включаючи можливість для публіки доступу до творів із будь-якого місця і в будь-який час за власним вибором. Останнє положення охоплює, зокрема, інтерактивне сповіщення за запитом через систему Інтернету або WEB-TV

Строк охорони фотографічних творів. Строк охорони фотографічних творів згідно з Договором співпадає із загальним строком охорони авторського

права за Бернською конвенцією (протягом життя автора та 50 років після його смерті), а положення ст. 7 (4) Бернської конвенції (яка встановлює строк охорони не менш як 25 років з часу створення фотографічного твору) не застосовують.

Захист від обходу існуючих технічних засобів. Договір зобов'язує сторони передбачати відповідну правову охорону й ефективні засоби правового захисту від обходу існуючих технічних засобів (наприклад, кодування), які використовують володільці авторського права у зв'язку зі здійсненням своїх прав і які обмежують дії щодо творів, не дозволені авторами (правовласниками) або законом (ст. 11).

Захист електронної інформації про управління правами. Сторони згідно з договором також зобов'язані передбачити у своєму законодавстві відповідні ефективні засоби правового захисту, спрямовані проти:

- здійснюваного без дозволу усунення або зміни будь-якої електронної інформації про управління правами;
- розповсюдження, імпорту з метою розповсюдження, передачі в ефір або доведення до загального відома без дозволу творів (або примірників творів) за умови, що особа, яка здійснює зазначені дії, знає, що в них без дозволу була усунена або змінена електронна інформація про управління правами.

Йдеться про інформацію, яка ідентифікує твір, автора твору, володільця будь-якого права на твір або інформацію про умови використання твору та будь-які цифри і коди, у яких подана така інформація (ст. 12).

Зобов'язання сторін. Договір зобов'язує кожну сторону відповідно до своєї правової системи вживати заходи, необхідні для забезпечення виконання Договору, тобто заходи, що дозволяють ефективно протидіяти будь-якому акту порушення і передбачені Договором. До них належать тимчасові заходи запобігання порушенню і засоби утримання від подальших порушень.

Адміністративні положення Договору. Договір засновує Асамблею, головним завданням якої є розгляд питань збереження і розвитку Договору. Адміністративні функції за Договором виконує Міжнародне бюро ВОІВ.

Україна є членом Договору ВОІВ про авторське право від дня введення його в дію – 6 березня 2002 р.

Стандарти Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угоди TRIPS) щодо наявності, обсягу та використання авторських прав

До основних стандартів Угоди (1994) щодо наявності, обсягу та використання авторських прав належать такі:

- охорона авторських прав поширюється на форми втілення, а не на ідеї, процеси, методи функціонування або математичні концепції як такі (ст. 9 (2));
- комп'ютерні програми (як вихідний текст, так і об'єктивний код) охороняють як літературні твори відповідно до Бернської конвенції (ст. 10 (1));
- компіляції даних або інший матеріал у машинозчитуваній або іншій формі, які за відбором або розташуванням свого змісту становлять результат творчості, охороняють як такі (ст. 10 (2));
- щодо комп'ютерних програм, включаючи випадки, коли сама програма не є основним об'єктом прокату, і кінематографічних творів надають право комерційного прокату (ст. 11);
- строк охорони творів, включаючи фотографічні твори або твори прикладного мистецтва, де цей строк розраховують на іншій основі, ніж строк життя фізичної особи, становить не менш як 50 років (ст. 12);
- обмеження або вилучення, які стосуються виключних прав, зводять до випадків, які не вступають у протиріччя зі звичайним використанням творів і не зачіпають безпідставно законні інтереси правовласника (ст. 13).

Система джерел суміжних прав: міжнародні джерела суміжних прав

Римська конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (Римська конвенція)

Римська конвенція й авторське право. Ст. 1 Римської конвенції передбачає, що надавана відповідно до неї охорона жодним чином не впливає на охорону авторського права на літературні та художні твори. Це означає, що жодне з положень Римської конвенції не можна інтерпретувати як таке, що

шкодить авторсько-правовій охороні. З тексту ст. 1 також випливає, що в тих випадках, коли авторське право для використання твору вимагає згоди автора, Римська конвенція жодним чином не впливає на необхідність одержання такого дозволу.

Щоб приєднатися до Римської конвенції, держава повинна бути не тільки членом ООН, а й членом Бернського союзу або Всесвітньої конвенції про авторське право (ст. 24 (а)). Держава перестає бути учасницею Римської конвенції з моменту виходу з Бернського союзу або Всесвітньої конвенції про авторське право (ст. 28 (4)).

Національний режим. Аналогічно до Бернської конвенції охорона, надавана Римською конвенцією, в основному зводиться до національного режиму, який держави-учасниці забезпечують національним виконавцям, виробникам фонограм і організаціям ефірного мовлення відповідно до національного законодавства (ст. 2 (2)). Це означає, що крім прав, які гарантовані самою Конвенцією і становлять мінімальний рівень охорони, у державах – учасницях іноземні виконавці, виробники фонограм й організації ефірного мовлення користуються тими самими правами, які ці держави надають власним громадянам.

Національний режим забезпечують виконавцям, якщо виконання мало місце в іншій державі – учасниці (незалежно від того, до якої країни належить сам виконавець) або якщо твір транслюється в живому виконанні (а не з фонограми), яке охороняє Конвенція (незалежно від країни, до якої належить виконавець) (ст. 9).

Національний режим падають виробникам фонограм, якщо виробник є громадянином іншої договірної держави (за критерієм національності), якщо перша фіксація була здійснена в іншій договірній державі (за критерієм фіксації) або якщо фонограма вперше чи одночасно побачила світ в іншій договірній державі (за критерієм випуску у світ) (ст. 5). Допускають застереження щодо цих альтернативних критеріїв: шляхом повідомлення Генеральному секретарю ООН будь-яка договірна держава може в будь-який

час заявити, що вона не застосовуватиме критерій випуску у світ або – як альтернативу – критерій фіксації. Будь-яка держава, яка на день підписання Конвенції в Римі вже надала охорону виробникам фонограм виключно на підставі фіксації, може виключити як критерій випуску у світ, так і критерій національності.

Національний режим надають організаціям ефірного мовлення, якщо їхня штаб-квартира розташована в іншій договірній державі (за принципом національності) або якщо передачу транслюють з передавача, розташованого в іншій договірній державі, незалежно від того, чи розташована первинна організація ефірного мовлення в договірній державі, чи ні (за принципом територіальності). Договірні держави можуть заявити, що вони забезпечать охорону радіо- та телепередач тільки якщо умови національності та територіальності задовольняють щодо однієї й тієї самої договірної держави (ст. 6).

Охорона прав виконавців. Виконавців охороняють від дій, на які вони не давали своєї згоди, а саме від:

- передачі в ефір або доведення до загального відома живого виконання;
- здійснення запису незафіксованого виконання;
- відтворення фіксації виконання за умови, що первинна фіксація була здійснена без згоди виконавця або ж що відтворення здійснюють з метою, не дозволеною Конвенцією або виконавцем (ст. 7).

Охорона прав виробників фонограм. Виробники фонограм мають правочинність дозволяти або забороняти пряме чи непряме відтворення їхніх фонограм, тобто первинне використання фонограм (ст. 10). Фонограми визначають у Конвенції як будь-який виключно звуковий запис будь-якого виконання або інших звуків. Римська конвенція не передбачає правомочності на дозвіл виконання фонограм і не містить заборони на розповсюдження або ввезення у країну недозволених примірників фонограм.

Якщо фонограма, випущена з комерційною метою, служить для вторинного використання (наприклад, для радіо-, телепередачі чи доведення до

загального відома в будь-якій формі), користувач повинен сплатити разову справедливу винагороду виконавцям чи виробникам фонограм або тим й іншим разом (ст. 12). Проте договірні держави вільні не виконувати це правило або обмежувати його виконання.

Охорона прав організацій ефірного мовлення. Організації ефірного мовлення мають правомочність дозволяти або забороняти:

- одночасну ретрансляцію своїх передач;
- фіксацію своїх передач;
- відтворення недозволених фіксацій своїх передач або відтворення законних фіксацій із протизаконною метою;
- доведення до загального відома своїх телевізійних передач за допомогою приймачів, установлених у місцях, доступних для публіки, за плату.

Римська конвенція не передбачає захисту від розповсюдження передач по кабелю (ст. 13).

Винятки із прав виконавців, виробників фонограм, організацій мовлення. Римська конвенція допускає винятки з вищезазначених прав у національних законах щодо:

- особистого використання;
- використання коротких уривків у зв'язку з репортажами про поточні події;
- ефірної фіксації організацією мовлення на своєму власному обладнанні, використовуюваній для власних передач;
- використання виключно з метою навчання або наукових досліджень;
- всіх випадків, коли національний закон передбачає винятки з авторсько-правової охорони літературних і художніх творів, окрім примусових ліцензій, надання яких було б несумісним із Бернською конвенцією.

Щойно виконавець дає згоду на включення його виконання до візуального або аудіовізуального запису, положення про права виконавців перестають застосовувати.

Строк охорони. Тривалість охорони за Римською конвенцією повинна становити принаймні 20 років, рахуючи від кінця року, коли:

- був зроблений запис (у разі фонограм і включених до них виконань);
- відбулося виконання (у разі виконань, не включених до фонограми, тобто «живих»);
- відбулася передача в ефір (у разі радіотелепередач).

Адміністративні положення Конвенції. Адміністративні функції Римської конвенції виконує ВОІВ спільно з МОП і ЮНЕСКО. Ці три організації утворюють Секретаріат Міжурядового комітету, заснований у рамках Конвенції, який складається з представників договірних держав. Конвенція не передбачає утворення союзу або бюджету.

Україна є членом Римської конвенції з 12 червня 2002 р.

Женевська конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм (Конвенція про фонограми)

Загальні положення. Конвенція про фонограми прийнята в 1971 р. Вона відкрита для будь-якої держави – члена ООН або будь-якої зі спеціалізованих установ, що входять до системи ООН. Ратифікаційні грамоти або акти про приєднання слід передавати на збереження Генеральному секретарю ООН.

На відміну від універсальної (у межах галузі суміжних прав) Римської конвенції Конвенція про фонограми присвячена лише одній категорії осіб, яких зазвичай наділяють суміжними правами, – виробникам фонограм.

Обов'язок договірних держав. Конвенція передбачає обов'язок кожної з договірних держав охороняти інтереси виробника фонограм, що є громадянином іншої договірної держави (на відміну від Римської конвенції тут застосовують лише критерій національності), від:

- виробника примірників фонограм без згоди на те їхнього виробника;
- ввезення примірників фонограм, якщо їх виготовлення або ввезення здійснюють з метою доведення до загального відома;
- розповсюдження таких дублікатів з метою доведення до загального відома.

Отже, охорона запобігає не тільки виготовленню примірників фонограми (як у Римській конвенції), а й розповсюдженню незаконних примірників та їхнього імпорту з метою розповсюдження. З іншого боку, охорона, надавана Конвенцією про фонограми, на вторинне використання не поширюється.

Фонограма в цьому разі означає будь-який виключно звуковий запис (тобто фонограмою не є, наприклад, звуковий супровід фільмів) незалежно від його форми (диск, плівка тощо).

Види охорони. Охорону надають відповідно до:

- законодавства в галузі авторського права;
- спеціального законодавства в галузі суміжних прав;
- законодавства про недобросовісну конкуренцію;
- кримінального права.

Строк охорони. Тривалість охорони має становити (як і відповідно до Римської конвенції) принаймні 20 років від першого випуску фонограми.

Конвенція не передбачає заснування союзу, керівного органу або бюджету.

Україна є членом Конвенції про фонограми від 18 лютого 2000 р.

Брюссельська конвенція про розповсюдження несучих програми сигналів, що передаються через супутники (Конвенція про супутники)

Загальні положення. Конвенція про супутники прийнята в 1974 р. Вона відкрита для будь-якої держави – члена ООН або будь-якої спеціалізованої установи, що входить до системи ООН.

Ратифікаційні грамоти або акти про приєднання слід здавати на збереження Генеральному секретарю ООН.

На відміну від універсальної (у межах суміжних прав) Римської конвенції Конвенція про супутники передбачає обов'язок кожної з договірних держав вживати належні заходи з метою запобігання незаконному розповсюдженню на своїй або за межами своєї території будь-якого несучого програми сигналу, що передається через супутник.

Предмет Конвенції. Конвенція про супутники розширила обсяг охорони, надаваної організаціям ефірного мовлення, шляхом заборони протизаконного розповсюдження несучих програми сигналів, що передаються за допомогою супутника, незалежно від того факту, що такі сигнали непридатні для прийому широкою аудиторією і, як наслідок, їх випромінювання не є ефірним мовленням за визначенням Римської конвенції. Охорона, передбачувана Конвенцією про супутники, також застосовна і в тих випадках, коли похідні сигнали поширюються по кабелю (на відміну від бездротових засобів), тобто способом доведення передач до загального відома, не передбаченим Римською конвенцією.

Обов'язок договірних держав. З формального погляду Конвенція не надає нових прав організаціям ефірного мовлення. Вона лише зобов'язує договірні держави перешкоджати розповсюдженню сигналів неправомочними на те організаціями.

Конвенція про супутники не охороняє трансльовану програму, бо об'єктом охорони є сигнали як такі, випромінювані організацією ефірного мовлення. Щодо прав на програми, у Конвенції лише сказано, що її не можна інтерпретувати таким чином, щоб обмежити або завдати шкоди охороні, надаваній авторам, виконавцям, виробникам фонограм або організаціям ефірного мовлення.

Винятки з надаваних прав. Конвенція дозволяє розповсюдження несучих програми сигналів не уповноваженими особами, якщо такі сигнали є носіями коротких уривків, що містять відомості про поточні події, або цитатами, короткими уривками програми, передаваної випромінюваними сигналами, або – щодо країн, які розвиваються, – якщо програма, носієм якої є випромінювані сигнали, розповсюджується виключно з метою навчання, включаючи освіту для дорослих, або наукових досліджень.

Строк охорони й адміністративні положення. Щодо строку охорони Конвенція відсилає до національного законодавства: у будь-якій державі, у якій

застосування вищезазначених заходів обмежено в часі, строк охорони визначає національне законодавство.

Конвенція про супутники незастосовна в тих випадках, коли розповсюдження сигналів здійснюють із супутників прямого мовлення.

Конвенція не передбачає заснування союзу, керівного органу або бюджету.

Договір ВОІВ про виконання і фонограми (ДВФ)

Загальні положення. Договір ВОІВ про виконання і фонограми укладений 20 грудня 1996 р., а набув чинності 20 травня 2002 р. Він відкритий для участі будь-яких держав – членів ВОІВ і Європейського співтовариства. Асамблея, заснована Договором, може прийняти рішення про допуск інших міжурядових організацій до участі в Договорі.

Договір жодним чином не пов'язаний із будь-яким іншим договором і не обмежує жодних прав та обов'язків за ним. Це стосується і Міжнародної конвенції про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм й організацій мовлення (Римської конвенції) 1961 р.

Договір стосується прав інтелектуальної власності щодо двох груп суб'єктів суміжних прав: виконавців і виробників фонограм. Їхні права розглядають в одному й тому самому Договорі, оскільки більшість прав, надаваних договором виконавцями, пов'язані з їхніми записаними, суто звуковими виконаннями (тобто фонограми).

Права виконавців. Договір дає виконавцям такі види майнових прав на їхні виконання, записані як фонограми (але не на аудіовізуальні записи, тобто, наприклад, звукові записи до кінофільмів):

- право на відтворення, тобто виключне право дозволяти пряме або опосередковане відтворення фонограм будь-яким способом і в будь-якій формі;
- право на розповсюдження, тобто виключне право дозволяти доведення до загального відома оригіналу і примірників фонограми шляхом продажу або іншого передання права власності;

- право на прокат, тобто виключне право дозволяти комерційний (або так званий цивільно-правовий) прокат для публіки оригіналу і примірників фонограми, як це визначено національним законодавством для договірних сторін (за винятком країн, у яких з 15 квітня 1994 р., тобто від моменту підписання Угоди ТК.ІР5, уже діє система виплати справедливої винагороди за такий прокат);

- право зробити записані виконання доступними, тобто виключне право дозволяти доведення до загального відома (оприлюднення) будь-якого виконання, записаного як фонограма, по дотах або засобами бездротового зв'язку таким чином, щоб публіка мала до них доступ з будь-якого місця і в будь-який час за власним вибором. Це право охоплює, зокрема, інтерактивне сповіщення за запитом через системи Інтернету або WEB - TV.

Разом із тим Договір дає виконавцям такі види майнових прав на незаписані («живі») виконання:

- право на ефірне мовлення (за винятком випадків повторного ефірного мовлення);

- право на доведення до загального відома (за винятком випадків, коли виконання вже передавали в ефір);

- право на запис.

Договір також дає виконавцям немайнові права:

- право вимагати визнання себе виконавцем;

- право заперечувати проти будь-якого перекручення, спотворення або іншої зміни, здатної завдати шкоди репутації виконавця.

Права виробників фонограм. Договір дає виробникам фонограм такі майнові права на їхні фонограми:

- право на відтворення, тобто виключне право дозволяти пряме або опосередковане відтворення фонограми будь-яким способом і в будь-якій формі;

- право на розповсюдження, тобто виключне право дозволяти доведення до загального відома оригіналу і примірників фонограми шляхом продажу або іншого передання права власності;

- право на прокат, тобто виключне право дозволяти комерційний (або так званий цивільно-правовий) прокат оригіналу і примірників фонограми для публіки, як це визначено національним законодавством для договірних сторін (за винятком країн, у яких з 15 квітня 1994 р., тобто від моменту підписання Угоди, уже діє система виплати справедливої винагороди за такий прокат);

- право зробити фонограми доступними, тобто право дозволяти доведення до загального відома фонограми по дротах або засобами бездротового зв'язку таким чином, щоб публіка мала до них доступ з будь-якого місця і в будь-який час за власним вибором. Це право охоплює, зокрема, інтерактивне сповіщення за запитом через систему Інтернету або WEB - TV.

Національний режим і принцип взаємності. Договір крім установленого стороною надавати виконавцям і виробникам фонограм інших договірних сторін такий самий режим, який вона надає своїм власним виконавцям і виробникам фонограм щодо прав, відображених у Договорі (національний режим).

Договір передбачає, що виконавці і виробники фонограм мають право на одноразову справедливу винагороду за пряме або непряме використання фонограм, опублікованих з комерційною метою, для цілей ефірного мовлення або доведення до загального відома (так зване вторинне використання). Проте будь-яка договірна сторона може обмежити або – за умови, що вона зробить застереження до Договору, – взагалі не застосовувати це право (ст. 15 (3)). У цьому разі із врахуванням обсягу застережень, зроблених договірною стороною, інші договірні сторони мають право не надавати національний режим договірній країні, яка зробила застереження (принцип взаємності).

Захист від обходу існуючих технічних засобів. Договір зобов'язує договірні сторони передбачати відповідну правову охорону й ефективний правовий захист від обходу існуючих технічних засобів (наприклад,

кодування), які використовують виконавці або виробники фонограм у зв'язку зі здійсненням власних прав і які обмежують дії щодо їхніх виконань або фонограм, не дозволені виконавцями або виробниками фонограм або законом (ст. 18).

Захист електронної інформації про управління правами. Договірні сторони згідно з Договором також зобов'язані передбачити у своєму законодавстві відповідні та ефективні засоби правового захисту, спрямовані проти:

- здійснюваного без дозволу усунення або зміни будь-якої електронної інформації про управління правами;

- розповсюдження, імпорту з метою розповсюдження, передачі в ефір або доведення до загального відома без дозволу примірників записаних виконань або фонограм за умови, що особа, яка здійснює зазначені дії, знає, що в них без дозволу була усунена або змінена електронна інформація про управління правами.

Йдеться про інформацію, яка ідентифікує виконавця, виконання виконавця, виробника фонограми, фонограму, володільця будь-якого права на виконання та фонограму, інформацію про умови використання виконання і будь-які цифри та коди, у яких представлена така інформація (ст. 19).

Зобов'язання договірних сторін. Договір зобов'язує кожну договірну сторону відповідно до своїх правових систем вживати заходи, необхідні для забезпечення його застосування, тобто заходи, що дозволяють ефективно протидіяти будь-якому акту порушення прав, передбачених Договором. До них належать тимчасові заходи запобігання порушень і заходи, що утримують від подальших порушень (ст. 23).

Строк охорони, адміністративні положення Договору. Строк охорони має становити принаймні 50 років.

Володіння правами і здійснення прав, передбачених Договором, не можуть бути обумовлені дотриманням певних формальностей.

Договір засновує Асамблею, головним завданням якої є розгляд питань функціонування і розвитку Договору. Адміністративні функції за Договором виконує Міжнародне бюро ВОІВ.

Україна є членом Договору ВОІВ про виконання і фонограми з 20 травня 2002 р.

Система джерел патентного права: договори, які встановлюють міжнародну систему охорони

Паризька конвенція про охорону промислової власності (Паризька конвенція)

Загальні положення. Паризька конвенція про охорону промислової власності прийнята на Дипломатичній конференції у Парижі 1883 р., а доповнена Мадридським протоколом 1891 р. Конвенцію неодноразово переглядали (Брюссель, 1900 р.; Вашингтон, 1911 р.; Гаага, 1925 р.; Лондон, 1934 р.; Лісабон, 1958 р.; Стокгольм, 1967 і 1979 роки).

Головна мета Паризької конвенції – утворення Союзу охорони промислової власності (Паризького союзу) і встановлення єдиних для країн – учасниць правил надання правової охорони таким об'єктам промислової власності, як винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки і знаки обслуговування, фірмові найменування, зазначення походження або найменування місця походження товарів, а також запобігання недобросовісній конкуренції.

Конвенція спрямована на максимальне спрощення процедури надання міжнародної правової охорони об'єктам промислової власності за заявками, поданими у країнах – учасницях.

Україна є членом Паризької конвенції з 25 грудня 1991 р.

Принцип національного режиму. Принцип національного режиму щодо охорони промислової власності означає, що кожна країна – учасниця Паризької конвенції повинна надавати таку саму охорону громадянам інших країн – членів, яку вона надає своїм громадянам. Такий самий національний режим надають громадянам країн, які не є членами Паризької конвенції, якщо вони

проживають у країні – члені або мають промислове чи торговельне підприємство в цій країні. Проте жодні вимоги, пов'язані з місцем проживання або наявністю підприємства у країні, де запитують охорону, не можуть бути для громадян країн – членів умовою одержання вигід від користування правами промислової власності.

Згідно зі ст. 2 (1) Паризької конвенції національний режим застосовують до всіх переваг, які різні національні законодавства надають громадянам своїх країн. Це означає, що національне законодавство слід застосовувати до громадян певної країни – члена таким самим чином, яким його застосовують до громадян інших держав – членів.

Право пріоритету. Положення щодо права пріоритету містить ст. 4 Конвенції. Право пріоритету означає, що на основі звичайної заявки на право промислової власності, поданої заявником в одній із країн – членів, той самий заявник (або його правонаступник) може протягом певного часу (6 або 12 місяців) запитувати охорону у всіх інших державах – членах. Ці пізніші заявки згодом розглядатимуть так, нібито їх було подано в той самий день, що й першу (або більш ранню) заявку. Тобто пізніші заявки мають статус пріоритетних щодо заявок інших людей, які стосуються того самого винаходу та подані після дати подання першої заявки. Вони мають також статус пріоритетних щодо всіх дій, вчинених після цієї дати, які в іншому разі були б спроможні позбавити юридичної сили права заявника або патентоздатність його винаходу.

Право пріоритету дає заявникові, який бажає одержати охорону в кількох країнах, великі практичні переваги. Від заявника не вимагають, щоб він подавав всі заявки одночасно, оскільки в його розпорядженні є 6 або 12 місяців, щоб вирішити, у яких країнах запитувати охорону.

Право пріоритету може базуватися тільки на першій заявці на об'єкт промислової власності. Це означає, що не можна за першою заявкою подавати другу, можливо, поліпшену заявку, а потім використовувати останню як основу пріоритету. Адже не можна допустити нескінченний ланцюг почергових

домагань пріоритету на один і той самий об'єкт, оскільки, по суті, це могло б значно продовжити строк охорони цього об'єкта.

Ст. 4 А (1) Паризької конвенції визнає, що правом пріоритету може скористатися і правонаступник першого заявника. Право пріоритету можна передавати правонаступнику без одночасної передачі самої першої заявки. Це дозволяє також передавати право пріоритету різним способом у різних країнах, що на практиці зустрічається досить часто.

Для патентів на винаходи і корисні моделі пріоритетний період становить 12 місяців, для промислових зразків – 6 місяців.

Принцип незалежності патентів. Зазначений принцип означає, що видача патенту на новий винахід в одній країні не зобов'язує жодну іншу країну – члена видавати патент на той самий винахід. Не можна також відмовити у видачі патенту на винахід, визнати патент недійсним, припинити його дію в будь-якій країні – члені лише на тій підставі, що в якійсь країні було відмовлено у видачі патенту на той самий винахід, визнано його недійсним, він більше не підтримується або припинено його дію. Тобто доля певного патенту на винахід в одній країні жодним чином не впливає на долю аналогічного патенту в іншій країні.

Право винахідника на ім'я. Відповідно до ст. 4 Паризької конвенції винахідник має право бути згаданим у патенті на винахід. У національних законодавствах це положення реалізується по-різному.

Видача примусових ліцензій. Паризька конвенція забезпечує можливість прийняття країнами – членами законодавчих положень, що передбачають видачу примусових ліцензій. Метою примусових ліцензій є запобігання зловживанням, які можливі при здійсненні виключних прав на винахід, наприклад невикористанню або недостатньому використанню.

Тимчасова охорона патентоздатних винаходів, корисних моделей, промислових зразків. Згідно зі ст. 11 Паризької конвенції країни – члени зобов'язані відповідно до свого внутрішнього законодавства забезпечувати тимчасову охорону патентоздатних винаходів, корисних моделей, промислових

зразків, експонованих на офіційних або офіційно визнаних міжнародних виставках, які проводять на території будь-якої країни – члена.

Договір про патенту кооперацію (РСТ)

Загальні положення. Договір про патентну кооперацію підписаний у 1970 р. у Вашингтоні. Його переглядали в 1979 і 1984 роках. Він набрав чинності з 1 червня 1978 р. і становить собою спеціальну міжнародну угоду в рамках Паризької конвенції.

Договір регулює права й обов'язки як держав-учасниць, так і заявників, які подають міжнародні заявки.

Україна є учасником Договору про патенту кооперацію з 25 грудня 1991р.

Міжнародна та національна процедура патентування винаходів.

Процедура патентування винаходів згідно з Договором про патентну кооперацію має два етапи – міжнародний та національний.

Міжнародний етап включає подання міжнародної заявки, яку готують за єдиною встановленою формою і відповідно до єдиних вимог, передбачених Договором та Інструкцією, а також попередню міжнародну експертизу. Здійснення останньої не є обов'язковим і залежить від бажання заявника.

Національний етап становить собою процедуру розгляду міжнародних заявок у патентних відомствах тих держав, які були зазначені чи вибрані з урахуванням міжнародного пошуку та попередньої міжнародної експертизи.

Склад міжнародного та національного етапів. Міжнародний етап передбачає:

- встановлення міжнародної системи, яка дозволяє подавати заявки єдиного міжнародного зразка до одного патентного відомства («одержуючого відомства») однією мовою;
- проведення формальної експертизи міжнародної заявки лише одержуючим патентним відомством;
- проведення міжнародного пошуку, результати якого наводять у звіті, що містить порівняння з існуючим рівнем техніки. Цей звіт спочатку доводять до відома заявника, а пізніше публікують;

- централізовану міжнародну публікацію міжнародних заявок і належних до них міжнародних звітів про пошук, а також їх відправлення зазначеним у заявці відомствам;

- у деяких випадках попередню міжнародну експертизу за міжнародною заявкою.

Національний етап передбачає власне видачу патенту національними патентними відомствами відповідно до національних законодавств і процедур національного патентного відомства.

Міжнародна заявка. Подати міжнародну заявку може будь-який громадянин держави – учасниці РСТ або громадянин, який постійно живе в такій державі. У більшості випадків міжнародні заявки подають до національного відомства. У Західній Європі заявки можна подавати до Європейського патентного відомства. Міжнародне бюро ВОІВ може бути одержуючим відомством за вибором громадян усіх держав – учасниць РСТ і громадян, які постійно живуть у таких державах.

Міжнародна заявка має силу національної заявки у всіх державах – учасницях РСТ, які вказані заявником у міжнародній заявці, від дати її подання.

Міжнародну заявку складають за певною формою. Жоден національний закон не може встановлювати вимоги щодо форми і (або) змісту міжнародної заявки попри ті, що передбачені РСТ або доповнюють їх.

За підготовку та подання міжнародної заявки стягують один набір зборів (за пересилання, пошук і так званий міжнародний збір на покриття витрат Міжнародного бюро), які сплачують в єдиній валюті до одержуючого відомства.

Міжнародну заявку краще подавати англійською, іспанською, китайською, німецькою, російською, французькою або японською мовою. Іншими прийнятними мовами є: голландська, датська, норвезька, фінська та шведська.

Міжнародні пошукові органи. Функції міжнародних пошукових органів покладено на такі відомства: Австралійське патентне відомство, Відомство

США з патентів і товарних знаків, Європейське патентне відомство, Іспанське відомство з патентів і товарних знаків, Шведське патентне відомство і Японське патентне відомство.

Кожний міжнародний пошуковий орган повинен мати в розпорядженні і використовувати передбачуваний РСТ мінімум документації, необхідної для пошуку. До цього мінімуму входять патентні документи провідних промислових країн, датовані починаючи з 1920 р., і погоджений список непатентної літератури. Зобов'язання використати принаймні мінімум документації, затверджений РСТ, гарантує високий рівень міжнародного пошуку. Результати міжнародного пошуку подають у звіті про міжнародний пошук, який передають заявникові протягом 4-5 місяців після подання заявки. Посилання на відповідний попередній рівень техніки, які містить звіт, дозволяють заявникові оцінити свої шанси на одержання патенту в зазначених у міжнародній заявці країнах.

Міжнародний пошуковий орган надсилає звіт про міжнародний пошук заявникові і Міжнародному бюро. Міжнародне бюро включає звіт про пошук до міжнародної публікації міжнародних заявок і надсилає по примірнику до зазначених відомств.

Міжнародна публікація служить двом основним цілям: розкрити винахід публіці (тобто в загальних рисах описати технічне вдосконалення, здійснене винахідником) і встановити обсяг охорони, яку можна зрештою одержати.

Попередня міжнародна експертиза. Одержавши звіт про міжнародний пошук, заявник може вимагати проведення попередньої міжнародної експертизи, щоб дізнатися, чи задовольняє заявлений винахід певний або всі нижчезазначені критерії, чи має він новизну, чи відповідає винахідницькому рівню і чи є він промислово придатним. Міжнародна заявка не підлягає попередній експертизі автоматично, а тільки за спеціальним запитом заявника, у якому він засвідчує своє бажання використати результати експертизи в певних державах. Збір за попередню міжнародну експертизу сплачують, коли

вимогу подають до міжнародного органу попередньої експертизи, разом зі збором за роботу Міжнародного бюро.

Як і міжнародні пошукові органи, міжнародні органи попередньої експертизи призначає Асамблея Союзу РСТ. По суті, це є міжнародні пошукові органи, за винятком Іспанського відомства з патентів і товарних знаків.

РСТ і національні патентні відомства. Зазвичай після публікації міжнародної заявки (але не пізніше 19-го місяця від дати встановлення пріоритету) Міжнародне бюро надсилає міжнародну заявку зазначеним заявником національним відомствам, оскільки РСТ є системою тільки подання заявок, а не видачі патентів. Національні відомства вирішуватимуть, видати або не видати патент. Звіт про міжнародний пошук і висновок попередньої міжнародної експертизи, якщо таку здійснено, покликані лише полегшити виконання цього завдання.

Процедура видачі патентів не може початися до закінчення 20 місяців (або 30 місяців, якщо застосовують главу 2) від дати встановлення пріоритету міжнародної заявки, якщо тільки заявник не вимагає розпочати її раніше.

РСТ і заявник. Після одержання звіту про міжнародний пошук і, за необхідності, висновку попередньої міжнародної експертизи, а також після надання можливості внести зміни до заявки заявник може зважити, чи має він шанс одержати патенти в зазначених державах. Якщо він не вбачає такої можливості, він може або відкликати свою заявку, або не вдаватися до жодних дій взагалі. В останньому разі міжнародна заявка втрачає силу національної заявки і процедура автоматично припиняється.

Це означає, що заявник уникає витрат, пов'язаних з поданням окремих національних заявок, як того вимагає Паризька конвенція. Він не сплачує за заявки і переклад для національних відомств, не сплачує збір цим відомствам, не наймає місцевих агентів. Тобто не робить нічого з того, що потрібно зробити відповідно до традиційного шляху Паризької конвенції протягом 12 місяців від дати пріоритету. До того ж традиційний шлях не гарантує одержання патенту, що можливе відповідно до РСТ.

Якщо заявник вирішує продовжити процедуру, він повинен сплатити визначені національні збори зазначеним (або вибраним) національним відомствам і за необхідності надати цим відомствам переклади його міжнародної заявки. Надати переклад і сплатити національні збори слід протягом 20 місяців (або 30 місяців, якщо застосовують главу 2) від дати встановлення пріоритету. Щойно національні відомства розпочинають роботу, починають застосовувати звичайні національні процедури, які, за деякими винятками, впливають із процедури РСТ (наприклад, процедури, що стосуються форми і змісту міжнародної заявки, надання копій пріоритетного документа тощо).

Керівництво по РСТ для заявника. ВОІВ опублікувала Керівництво по РСТ для заявника. Том I Керівництва містить загальну інформацію для користувачів РСТ щодо міжнародного етапу. Том II містить інформацію про процедуру в зазначених і вибраних відомствах, яка належить до національного етапу.

Переваги системи РСТ. Переваги системи РСТ для патентних відомств (розвантаження персоналу) і для заявників (зниження витрат, поінформованість про ступінь імовірності видачі патенту тощо) очевидні. Разом із тим вона має переваги і для національної економіки та промисловості. У багатьох країнах (включаючи розвинені країни) більшість патентних заявок подають іноземні заявники. Це є наслідком необхідності для власників нової технології одержати патентну охорону окремо в кожній з кількох країн, у яких він економічно зацікавлений. Полегшуючи подання патентних заявок, РСТ допомагає країні придбати нову технологію.

Будучи у змозі запропонувати шлях РСТ іноземним підприємцям – володільцям запатентованої технології, країна тим самим спонукає їх охочіше передавати свою технологію і залучає більше іноземних інвестицій.

За допомогою РСТ формується інформаційна база про всі патентні документи, опубліковані в багатьох країнах і багатьма мовами, що, у свою чергу, допомагає скласти думку про сучасний рівень технічного розвитку.

Адмініструє ці договори **Всесвітня організація інтелектуальної власності** (ВОІВ), яка була заснована у 1967 р. на Дипломатичній конференції у Стокгольмі. У 1974 р. ВОІВ отримала статус однієї з 16-ти спеціалізованих організацій ООН. На сьогодні членами ВОІВ є 179 держав, у тому числі й Україна.

Головними завданнями ВОІВ є:

- поліпшення взаєморозуміння і розвиток співробітництва між державами в інтересах їх взаємної користі на основі поваги до їх суверенітету і рівності;
- заохочення творчої діяльності, сприяння охороні інтелектуальної власності в усьому світі;
- модернізація та підвищення ефективності адміністративної діяльності міжнародних угод, що створені у сфері охорони промислової власності, а також охорона літературних і художніх творів.

Контроль за виконанням Угод здійснюють керівні органи ВОІВ.

Конвенція, що засновує ВОІВ, передбачає наявність чотирьох органів: Генеральної Асамблеї, Конференції, Координаційного комітету і Міжнародного бюро ВОІВ (секретаріату).

Генеральна Асамблея ВОІВ, членами якої є держави – члени ВОІВ за умови, що вони також є членами Асамблеї Паризького і (або) Бернського Союзів, а також Швейцарської Конфедерації – країни місця перебування ВОІВ, є верховним органом ВОІВ. На відміну від Генеральної Асамблеї, у Конференції беруть участь усі держави, що є членами ВОІВ. Членами Координаційного комітету є 72 країни, у тому числі Україна. Координаційний комітет – це виконавчий орган Генеральної Асамблеї і Конференції, що виконує консультативні функції.

Генеральна Асамблея і Конференція скликаються на чергові сесії кожні два роки, Координаційний комітет – щорічно. Виконавчим головою ВОІВ є Генеральний директор, що обирається Генеральною Асамблеєю на шестирічний термін. Секретаріат ВОІВ має назву “Міжнародне бюро”. Секретаріат знаходиться в Женеві (Швейцарія).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

АВТОРСЬКЕ ПРАВО. АВТОРСЬКЕ СВДОЦТВО

3.1 Мета роботи

Ознайомитись оформленням авторського свідочтва.

3.2 Загальні теоретичні відомості

Автор та авторський твір

Автор – це особа, яка своєю творчою працею створила твір. Автором твору може вважатися особа, вказана як автор на оригіналі або екземплярі твору, якщо відсутні докази того, що автором твору є інша особа (презумпція авторства).

Авторський твір може бути будь-якої форми вираження (письмові твори, музичні, архітектурні, комп'ютерні програми і т.д.). Перелік об'єктів авторського права не є вичерпним, головні вимоги – творчий характер роботи і форма вираження твору.

Об'єктами авторського права є твори у галузі науки, літератури і мистецтва, а саме:

- літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо);
- виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори;
- комп'ютерні програми;
- бази даних;
- музичні твори з текстом і без тексту;
- драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу, та їх постановки;
- аудіовізуальні твори;
- твори образотворчого мистецтва;
- твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва;

- фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії;

- твори ужиткового мистецтва, у тому числі твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, ливарства, з художнього скла, ювелірні вироби тощо;

- ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності;

- сценічні обробки творів, зазначених у пункті 1 цієї частини, і обробки фольклору, придатні для сценічного показу;

- похідні твори;

- збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за доббором, координацією або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини;

- тексти перекладів для дублювання, озвучення, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів;

- інші твори.

Виникнення авторських прав та строк чинності

Авторське право виникає з моменту створення твору. Виділяють два види авторського права: особисті немайнові права та майнові права на твір.

Особисті немайнові права

Це права, які виникають у автора одночасно з написанням твору (вони є безстроковими та належать виключно авторові):

- вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору, якщо це практично можливо;

- забороняти зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору;

- обирати псевдонім у зв'язку з використанням твору;

- вимагати збереження цілісності і недоторканності твору.

Майнові права на твір

До майнових прав належать:

- виключне право на використання твору;
- виключне право на дозвіл або заборону використання твору іншими

особами.

Майнові права на твір на відміну від немайнових можуть передаватися іншій особі. Авторське право діє протягом усього життя автора і 70 років після його смерті. Термін дії авторського права після смерті автора відраховуються з 1 січня року, наступного за роком смерті.

Як зареєструвати авторське право

Реєстрація авторського права займає в середньому 2-3 місяці (сама реєстрація – місяць від дати надходження заявки та видача свідоцтва – місяць від дати реєстрації). Вона не є обов'язковою, проте може полегшити вирішення спору щодо авторства у разі його виникнення.

Реєстрацію авторського права в Україні здійснює Державний департамент інтелектуальної власності (ДДІВ). Заявки на реєстрацію авторського права подаються в Українське агентство по авторських і суміжних правах, що є структурним підрозділом Департаменту.

Реєстрація авторського права є двох видів: це реєстрація авторського права на твір [68, 69] та реєстрація авторського права на службовий твір (тобто виконаний на замовлення, у зв'язку зі своєю професійною діяльністю тощо).

Подати заявку на реєстрацію авторського права може автор, його спадкоємець або їхній правонаступник (фізична або юридична особа) як самостійно, так і через довірену особу. В останньому випадку до матеріалів заявки додається довіреність, видана заявником на ведення діловодства.

Якщо авторське право оформляється на особу, що не є автором (на твір, створений у результаті службового завдання), необхідно надати документ, що підтверджує належність майнових прав цій особі.

Документи для реєстрації авторського права на твір:

- заява викладена українською мовою за встановленою формою;
- примірник твору у матеріальній формі;
- документ, що свідчить про факт і дату оприлюднення твору (за наявності);
- документ або копія документа про сплату збору за підготовку до реєстрації авторського права, або копія документа, що підтверджує наявність пільг;
- документ про сплату збору за оформлення і видачу свідоцтва або копія документа, що підтверджує наявність пільг;
- довіреність, якщо заявка подається довіреною особою.

Документи для реєстрації авторського права на службовий твір

Ті самі документи що і на реєстрацію авторського права на твір, а також цивільно-правовий договір (договір про розподіл майнових прав на твір тощо), до якого додаються:

- належним чином завірена копія трудового договору (контракту) з працівником, та/або службового завдання тощо;
- акт про виконання робіт, що стосується створення такого твору, за умови, якщо такий акт є невід'ємною частиною цивільно-правового договору;
- наказ про склад працівників, які задіяні для створення такого твору (у разі наявності).

Якщо майнові права інтелектуальної власності на твір належать працівникові, який створив цей твір, та юридичній або фізичній особі, у якої він працює, заявка повинна містити:

- належним чином завірену копію трудового договору (контракту) з працівником та службового завдання тощо;
- наказ про склад працівників, які задіяні для створення такого твору (у разі наявності).

Додаткові документи на реєстрацію авторського права на окремі твори наведені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Додаткові документи на реєстрацію авторського права на окремі твори

Комп'ютерна програма	База даних	Твори архітектури, містобудування, садово-паркового та монументального мистецтва
Настанова щодо використання програми	<ul style="list-style-type: none"> • Настанова щодо використання бази даних • Опис структури бази даних 	Анотація, яка містить назву твору, його місцезнаходження (адресу), архітектурні характеристики і параметри, час і місце створення

Заявник має право подати клопотання про внесення змін до його заявки на реєстрацію (крім примірника твору). Ці виправлення і уточнення не враховуються, якщо вони надійшли до Державного департаменту інтелектуальної власності після винесення рішення про реєстрацію авторського права.

Як зареєструвати договір, який стосується права автора на твір

Реєстрація договору, який стосується права автора на твір, фіксує передачу майнових прав на твір та право використання твору.

Реєстрація здійснюється Державним департаментом інтелектуальної власності і може бути трьох видів:

1. Реєстрація договору про передачу (відчуження) майнових прав на твір.
2. Реєстрація договору про передачу виключного права на використання твору.
3. Реєстрація договору про передачу невиключного права на використання твору.

Рішення про реєстрацію договору приймається протягом місяця від дати надходження заявки. Якщо заявка відповідає встановленим вимогам,

приймається рішення про реєстрацію договору. В іншому випадку заявнику надається обґрунтована відмова.

Документи для реєстрації договорів

- Заява викладена українською мовою, за встановленою формою
- Примірник твору
- Примірник авторського договору, що засвідчує передачу (відчуження) майнового права на твір, або примірник авторського договору про передачу права на використання твору
- Документ, що підтверджує наявність майнових прав, що передаються (за необхідності)
- Документ або копія документа про сплату збору за підготовку до реєстрації договору
- Довіреність, якщо заявка подається довіреною особою

Як реалізувати права інтелектуальної власності іноземним громадянам

Іноземні особи та особи без громадянства, які проживають або мають постійне місцезнаходження поза межами України, реалізують свої права інтелектуальної власності в Україні через представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених).

За загальним твердженням патентний повірений – це фахівець (професіонал) найвищої кваліфікації у сфері правової охорони інтелектуальної власності.

Щоб стати патентним повіреним, громадянин України повинен:

- постійно проживати в Україні;
- мати повну вищу освіту, а також повну вищу освіту у сфері охорони інтелектуальної власності;
- мати не менш як п'ятирічний досвід практичної роботи у сфері охорони інтелектуальної власності;
- скласти кваліфікаційні іспити, пройти атестацію та одержати свідоцтво на право займатися діяльністю патентного повіреного.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

РАЦІОНАЛІЗАТОРСЬКА ПРОПОЗИЦІЯ

4.1 Мета роботи

Ознайомитись охороною прав на раціоналізаторську пропозицію.

4.2 Загальні теоретичні відомості

Термін «раціоналізаторська» походить від латинського слова ratio – розум. Таким чином, раціоналізаторська пропозиція – це розумна пропозиція, спрямована на удосконалення будь-яких виробничих процесів. Як правило, раціоналізаторська пропозиція стосується виробництва (зокрема удосконалює застосовувану техніку, технологію, матеріали тощо), але вона також може стосуватися й інших видів суспільно-корисної діяльності.

Відповідно до ч. 1 ст. 481 Цивільного кодексу України, раціоналізаторською пропозицією є визнана юридичною особою пропозиція, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності.

Правове регулювання раціоналізаторських пропозицій здійснюється в основному на підставі договорів. Єдиним законом у цій сфері є Цивільний кодекс України, а саме глава 41, та Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні, затверджене Указом Президента України від 18 вересня 1992 р. № 479/92' та низка нормативних актів, спрямованих на реалізацію його норм (зокрема, затверджені наказом Держпатенту України від 27 серпня 1995 р. № 131 Методичні рекомендації про порядок складання, подачі і розгляду заяви на раціоналізаторську пропозицію, Положення про свідоцтво на раціоналізаторську пропозицію та порядок його видачі, затверджене наказом Держпатенту України від 22 серпня 1995 р. № 129, Інструкція щодо заповнення форм первинної облікової документації з обліку об'єктів права інтелектуальної власності (винаходів, корисних моделей, промислових зразків, компонувань (топографій) інтегральних мікросхем і раціоналізаторських пропозицій),

затвердженій наказом Державного комітету статистики України від 10 серпня 2004 р.

Об'єкти раціоналізаторської пропозиції – матеріальний об'єкт або процес.

Критерії визначення пропозиції раціоналізаторською:

- технічне або організаційне рішення;
- місцева новизна (невідомість на конкретному підприємстві);
- корисність.

Раціоналізаторська пропозиція є новою для підприємства, якому вона подана, якщо згідно з наявними на даному підприємстві джерелами інформації ця або тотожна поданій пропозиція не була відома в мірі, достатній для її практичного використання. Не визнається обставиною, що впливає на новизну раціоналізаторської пропозиції, її використання за ініціативою автора протягом не більше 3 місяців до подання заяви. Раціоналізаторська пропозиція є корисною для підприємства, якому вона подана, якщо її використання дає змогу підвищити економічну ефективність або одержати інший позитивний ефект цим підприємством. Не визнаються раціоналізаторськими пропозиції, які знижують надійність та інші показники якості продукції або погіршують умови праці, якість робіт, а також викликають або збільшують рівень забруднення навколишнього природного середовища.

Суб'єкти права на раціоналізаторську пропозицію.

- автор або співавтори (не обов'язково працівники підприємства, якому подобається заявка);
- юридична особа, якій ця пропозиція подана та яка її визнала.

Право інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію її автор передає підприємству за договором та за винагороду.

Автором раціоналізаторської пропозиції визнається фізична особа (людина), творчою працею якої її було створено. Не може бути автором раціоналізаторської пропозиції юридична особа. Раціоналізаторську пропозицію може бути подано як працівником юридичної особи, так і будь-якою іншою фізичною особою. Якщо є кілька співавторів, то між ними повинен

укладатися договір про користування правами на раціоналізаторську пропозицію.

Не визнаються авторами фізичні особи, які не внесли особистого творчого вкладу в створення раціоналізаторської пропозиції, а надали автору тільки технічну, організаційну чи матеріальну допомогу або сприяли оформленню прав на раціоналізаторську пропозицію та її використання.

Порядок видачі свідоцтва на раціоналізаторську пропозицію. Підприємство (організація, установа), яке прийняло до розгляду заяву на раціоналізаторську пропозицію, повинно її зареєструвати і протягом місяця з дати реєстрації прийняти щодо неї рішення. Після прийняття рішення про визнання пропозиції раціоналізаторською автору (співавторам) має бути видане свідоцтво на раціоналізаторську пропозицію.

В заяві потрібно вказати найменування пропозиції, всіх без винятку співавторів, творчою працею яких створена пропозиція, і навести відомості про них (прізвище, ім'я, по-батькові, місце роботи або домашня адреса, якщо заява подається особою, яка не працює на цьому підприємстві). В розділі «Опис пропозиції» викладаються недоліки існуючої конструкції виробу, технології виробництва і техніки, що застосовується, чи складу матеріалу, які усуваються пропозицією, мета пропозиції, зміст пропонованого рішення, включаючи дані, достатні для його практичного здійснення без участі автора (співавторів), а також відомості про прибуток чи інший позитивний ефект. Порядок розгляду заяв на раціоналізаторські пропозиції та прийняття стосовно них рішень визначається самою юридичною особою.

По закінченні першого місяця після ухвалення рішення авторіві видають охоронний документ – свідоцтво, підписане керівником підприємства й затверджене печаткою.

Зміст права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію.

Зміст відносин права на раціоналізаторську пропозицію становлять особисті немайнові та майнові права авторів раціоналізаторської пропозиції.

До особистих немайнових прав автора раціоналізаторської пропозиції належать

- право авторства;
- право на ім'я;
- право на назву раціоналізаторської пропозиції;
- право на пріоритет.

Відповідно до ст. 484 Цивільного кодексу України:

– автор раціоналізаторської пропозиції має право на добросовісне заохочення від юридичної особи, якій цю пропозицію подано;

– юридична особа, яка визнала пропозицію раціоналізаторською, має право на її використання в будь-якому обсязі.

Право на винагороду має автор (співавтори) раціоналізаторської пропозиції протягом 2 років від дати початку її використання на підприємстві, яке видало автору свідоцтво на цю раціоналізаторську пропозицію.

Розмір винагороди визначається умовами договору між автором і підприємством і не може бути менше:

- 10 відсотків доходу, одержуваного щорічно підприємством від використання раціоналізаторської пропозиції;

- 2 відсотків від частки собівартості продукції (робіт і послуг), що припадає на раціоналізаторську пропозицію, корисний ефект від якої не впливає на одержання доходу.

Винагорода сплачується автору відповідно до договору, але не пізніше 3 місяців після закінчення кожного року використання раціоналізаторської пропозиції.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

ПАТЕНТ НА ВІНАХІД (КОРИСНУ МОДЕЛЬ)

5.1 Мета роботи

Ознайомитись з поняттям патенту на винахід (корисну модель). Патентування винаходів та корисних моделей на території України та а кордоном.

5.2 Загальні теоретичні відомості

Винахід – це технологічне (технічне) рішення, що відповідає умовам патентоздатності (новизні, винахідницькому рівню і промисловій придатності). Винахід – результат творчої діяльності людини (автора або винахідника) у будь-якій галузі діяльності суспільства, виконаної з метою розв’язання технічних чи технологічних проблем.

Кожне технічне рішення перш ніж стати патентом проходить декілька певних, умовних стадій розвитку. Спочатку, з’являється технічна проблема, яка вимагає розв’язання. Для її вирішення проводиться ознайомлення з аналогічними рішеннями, що вже відомі людству. Згодом, на основі аналізу цих рішень (або без нього) відбувається пошук оптимального розв’язку поставленої задачі. І вже завершальним етапом є підготовка матеріалів заявки на винахід та їх розгляд компетентним державним органом, а вже потім видача від імені держави охоронного документа.

Законодавчо усі питання, пов’язані з одержанням та використанням права власності на винаходи та корисні моделі в Україні, регулюються Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (далі Закон) від 15.12. 1993 р. № 3687-ХІІ (із змінами і доповненнями, внесеними Законом України (від 1.06. 2000 р. № 1771-ІІІ) і викладеним у новій редакції від 10.01. 2002 р. № 2921-ІІІ).

В Україні патентами засвідчуються право на винахід та корисну модель (КМ). В Україні існує два різновиди патенту на винахід. Патент на винахід, що видається за результатами кваліфікаційної експертизи заявки на винахід.

Та деклараційний патент на винахід, що видається за результатами формальної експертизи та експертизи на локальну новизну заявки на винахід.

Право на КМ засвідчується деклараційним патентом на КМ. Останній видається за результатами формальної експертизи заявки на корисну модель.

Словосполучення КМ вимагає деякого пояснення. Це просто назва, що застосовується до певних технічних рішень, а саме – до рішень у галузі механіки. Тому об'єкти КМ у законодавстві і описуються як конструктивне виконання пристрою.

Крім того, існують ще так звані секретні та службові винаходи або КМ.

Права власника патенту носять абсолютний, винятковий характер і обмежені у часі і територією тої держави, у якій його видано. Абсолютна природа прав патентовласника визначається тим, що усі інші громадяни цієї держави мають утримуватись від використання патенту без дозволу патентовласника. Виключний характер патентних прав обумовлюється тим, що у одній державі право власності на патент може належати тільки одному патентовласнику. Сфера дії цієї норми, однак обмежена національними кордонами. На один і той самий винахід (КМ), у різних країнах може бути видано патент різним особам (це передбачено статтею 4 Паризької конвенції по охороні промислової власності). Звичайно володіти патентом па правах співвласності одночасно можуть і декілька осіб, наприклад, співавтори. Принцип строковості впливає з того, що права, які надає патент, діють протягом певного часу, після вичерпання якого патент передається у суспільну власність і будь-яка особа може ним скористатися. Тобто слід пам'ятати, що патент України на винахід (КМ), діє тільки на території України.

Згідно з чинним законодавством, правова охорона надається винаходу (КМ), який не суперечить суспільним інтересам, принципам гуманності і моралі та відповідає умовам патентоспроможності.

Будь-яке рішення задачі, що заявляється як винахід, повинно стосуватися одного з таких об'єктів:

- способу (метод виготовлення продукту, параметри цього процесу тощо);

- продукту (пристрій, речовина, штам мікроорганізму, культура клітин рослини і тварини);

- застосування раніше відомого продукту чи способу за новим призначенням.

Пристрій – машина, механізм, прилад, деталь, вузол або сукупність взаємопов'язаних деталей та вузлів.

Речовина – штучно створена сукупність взаємозв'язаних інгредієнтів, індивідуальні хімічні сполуки, об'єкти генетичної інженерії, композиції та продукти ядерного перетворення.

Штам – спадково однорідні культури мікроорганізмів, що продукують корисні речовини або використовуються безпосередньо.

Спосіб – процес виконання дій над матеріальним об'єктом або об'єктами за допомогою інших матеріальних об'єктів.

Як вже згадувалось, об'єктом КМ може бути виключно конструктивне виконання пристрою.

Законом також визначено, які результати творчої діяльності людини не визнаються винаходами. До них належать:

- відкриття, наукові теорії та математичні методи;
- методи організації та управління господарством;
- плани, умовні позначення, розклади, правила;
- методи виконання розумових операцій;
- комп'ютерні програми;
- результати художнього конструювання;
- топографії інтегральних мікросхем;
- сорти рослин і породи тварин тощо.

Умови патентоздатності винаходу та корисної моделі

Однією з трьох основних компонентів надання правової охорони винаходу є його патентоздатність. Закон визначає три основні вимоги, яким повинен відповідати патентоздатний винахід:

- бути новим;

- мати винахідницький рівень;
- бути промислово придатним.

КМ відповідає умовам патентоздатності, якщо вона є новою і промислово придатною.

Новизна винаходу (КМ) – одна з обов'язкових ознак винаходу (КМ), що визнається справедливою, якщо до дати пріоритету суть цього або аналогічного технічного рішення не була розкрита в країні, де заявляється об'єкт, або за кордоном для невизначеного кола осіб настільки, щоб стало можливим його здійснення.

Винахід має **винахідницький рівень**, якщо для фахівця він не є очевидним, тобто його сутність не впливає явно з рівня техніки. **Винахідницький рівень** свідчить передусім про творчий характер пропозиції. Винахід – це винайдення, відшукування рішення, якого фахівець не знає. Це рішення істотно відрізняється від подібних відомих рішень такими ознаками чи перевагами, що роблять доцільним його використання. Проте одного творчого характеру для визнання за пропозицією винахідницького рівня ще не достатньо. Може мати місце творчість, а підстав для визнання її результатів винаходом не буде. Пропозиція має творчий характер, але не відповідає вимогам патентоздатності. Вона визнається такою, що має винахідницький рівень, якщо порівняно з рішеннями, відомими у науці й техніці на дату пріоритету, пропозиція характеризується новою якістю, перевагами, які позитивно відрізняють її від відомих рішень. Винахідницьким рівнем відзначаються, зокрема, пропозиції, які відкривають нові галузі техніки, нові напрями у суспільному виробництві, у медицині, сільському господарстві або створюють нові види цінних матеріалів, машин, виробів, ліків тощо. Винахідницьким рівнем відзначаються пропозиції, які істотно поліпшують умови і безпеку праці, а також саму продукцію, вироблену на основі пропозиції.

Винахід чи КМ визнається **промислово придатними**, якщо вони можуть бути використані в промисловості, сільському господарстві, охороні здоров'я та інших галузях суспільного виробництва.

У книзі В.И.Речицького «Профессия – изобретатель» наводиться такий приклад. Під час ремонту залізничних колій, коли виготовляються секції, робітникам доводиться переміщувати рейки значної довжини. Звичайно, що перекочувати їх було б набагато легше ніж переносити. Але котити некруглий предмет теж не так просто. На практиці кантують довгі рейки кілька чоловік одночасно підчіплюючи їх в різних точках спеціальними важелями. Саме одночасно, бо варто комусь «піймати гаву», як важіль виривається з рук і може наробити біди. Проблема була настільки серйозна, що Міністерство транспортного будівництва колишнього Союзу включило її в збірник тем для винахідників та раціоналізаторів. Ідея українського інженера В.П. Богаєнка надзвичайно проста. Винахідник запропонував чотири магнітні вкладиші у вигляді сегментів, що приєднуючись до рейки, створюючи таким чином своєрідні катки. При цьому зовнішня поверхня сегментів виготовляється з немагнітного матеріалу, щоб металеве сміття не заважало перекочуванню. Пропозиція винахідника, що захищена авторським свідоцтвом № 742514 цілком могла б залишитися на рівні рацпропозиції.

Згідно з Указом Президента України «Про тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні» від 18.09. 1992 р. № 479/92 для подання рацпропозиції цілком достатньо, щоб технічне рішення було невідоме на той час на підприємстві, де воно розглядається. Тобто для подачі рацпропозиції достатньо забезпечити так звану локальну новизну. У цьому випадку достатньо, щоб ідея удосконалення в принципі не була на конкретному підприємстві або установі. Новизна ж винаходу повинна мати світовий рівень, іншими словами, вона має бути невідомою у всьому світі.

Новизна запропонованого технічного рішення при розгляді винаходу перевіряється шляхом його порівняння з усіма раніше відомими у світі рішеннями аналогічних задач.

Ступінь новизни технічного рішення задачі буває різною і визначається вона суттєвістю відмінностей. В одному випадку заміна металевого корпусу

приладу на пластмасовий без зміни конструкції приладу та корпусу – не суттєво. В іншому, як наприклад, з ідеєю перекочування рейок, зміна матеріалів зовнішньої поверхні котків на немагнітний – суттєво, бо впливає на кінцевий результат поставленої задачі – полегшує перекочування.

Або інший приклад. У мало відомій фірмі «Брати Флер» працював садівник на прізвище Маньє. Він вирощував пальми в діжках на продаж. Складності з деревом для діжок штовхнули винахідливого садівника на винахід залізобетону. Для нас в цій історії цікаво ще й друге. Винахідник з'єднав разом дві відомі ознаки: цементний розчин і металевий каркас. Саме невідоме об'єднання відомих ознак дозволило народитися суттєвій ознаці, що характеризує новий винахід. Простий садівник був далеко не таким простаком і розбирався у тонкощах патентознавства. Це дозволило Жозефу Моньє у 1867 р. одержати патент на «Переносні діжки для квітів із заліза і цементного розчину».

Визначення рівня техніки, тобто формування уявлення про сучасний ступінь розвитку техніки та знань неможливо без ознайомлення з усіма видами загальнодоступної інформації, звичайно, не усієї, а тільки тої її частини, що стосується технічного рішення, яке заявляється. При цьому повинні враховуватись усі джерела як в Україні, так і за її межами. Докладний перелік цих джерел наведено у Законі.

Загальновідомі досягнення патонівців у галузі зварювання. Ось один з їх винаходів, – а. с. № 1590700 «Спосіб зварювання». Попередньо розігріті деталі з'єднуються ударом.

Усім відомі змішувачі рідини, що оснащені різного роду мішалками. Винахідник Ю. Семенів запропонував змішувати рідину гумовими шлангами з надітими на них пружинами. Весь секрет винаходу у тому, що приєднані до однієї пневмомагістралі шланги при проходженні ними стисненого повітря розгойдуються на дні бака немов тюльпани під вітром, змішуючи при цьому рідину (а.с. № 1497297).

Коли Т. Едісону рекомендували в співробітники молодого винахідника, що, як стверджували, стояв на порозі створення універсального розчинника.

Знаменитий винахідник задав кандидату всього два запитання. – Ваша рідина розчиняє усе? – Буквально все! – А ви винайшли посудину, де її тримати? – Ще ні. У роботі молодому чоловікові відмовили.

Об'єктами винаходів можуть бути пристрій та спосіб. Окрім них до об'єктів винаходу відносяться: речовина, штам мікроорганізму, культури клітин рослин та тварин, а також застосування пристрою, способу, речовини, штаму за новим призначенням.

Кожен винахід присвячено вирішенню якоїсь технічної задачі. Тому і рішення цієї задачі має бути технічним. Саме рішення, а не його постановка. У практиці експертизи, на жаль, зустрічаються приклади зворотного. Під час будівництва Київського метрополітену було помічено, що при проходженні деяких ділянок кесонним способом швидко руйнується кріплення тубінгів. Залучені вчені встановили, що причина руйнацій – мікроорганізми, які знаходяться в вологонасиченому ґрунті. І тоді з'явилась оригінальна пропозиція: використати ці мікроорганізми для цементації ґрунтів. На жаль, у заявці не було вказано конкретних шляхів рішення поставленої задачі, а наводилась лише її постановка.

Технічне рішення поставленої задачі. Наприклад, підвищення продуктивності праці досить актуальна задача. Вирішити її можна різними шляхами. Один з них – використання раціональної форми оплати праці робітникам. Це надзвичайно ефективний метод і він призводить до розв'язання поставленого завдання. Та, на жаль, ці заходи не є технічними.

Дуже важливим чинником, який довершує формування правової цілісності об'єктів – вимога їх відповідності суспільним інтересам, принципам гуманізму та моралі.

За загальновизнаними правилами право власності винахідника засвідчується патентом. Строк дії патенту обраховується від дня подачі заявки і становить: для винаходу – двадцять років, корисної моделі – десять. Якщо власник патенту на корисну модель після закінчення терміну його дії схоче

продовжити чинність патенту, то за його клопотанням до Установи, остання може це зробити, але на строк, що не перевищує три роки [17].

Слід пам'ятати, що в Україні також діє ще, так званий, деклараційний патент на винахід. Підставою для видачі якого є формальна експертиза заявки та перевірка локальної новизни запропонованого технічного рішення по Україні. Деклараційний патент видається терміном на шість років, після чого він має бути підданий експертизі по суті або скасований. Однак це стосується тільки майнових прав власника, авторські права автора деклараційного патенту закріплені за ним навечно. Патент на корисну модель також є деклараційним. Він видається на підставі проведення формальної експертизи матеріалів заявки на КМ. Звертаємо Вашу увагу, що деклараційний патент на КМ видається під відповідальність власника без гарантій чинності патенту.

Формальна експертиза (експертиза за формальними ознаками) – експертиза, у ході якої встановлюється належність зазначеного у заявці об'єкта до переліку об'єктів, які можуть бути визнані винаходами (корисними моделями), і відповідність заявки та її оформлення встановленим вимогам.

Кваліфікаційна експертиза (експертиза по суті) – експертиза, що встановлює відповідність винаходу умовам патентоздатності (новизні, винахідницькому рівню та промисловій придатності).

Локальна новизна – новизна, що встановлюється за виданими в Україні патентами на винаходи і поданими до Установи заявками на видачу патентів.

Право на одержання патенту

Заявку на видачу патенту може подати винахідник або його спадкоємець, роботодавець або правонаступник винахідника чи роботодавця. Для позначення усіх цих осіб можна використати один термін – заявник. За дорученням заявника заявку може подати представник у справах інтелектуальної власності (патентний повірений) або інша довірена особа.

Винахідником визнається фізична особа, творчою працею якої створено винахід. Авторство юридичних осіб Законом не визнається.

Закон чітко відокремлює винахідника від інших осіб, які надавали йому лише технічну, організаційну, матеріальну та юридичну або допомогу у проведенні дослідницької роботи та виготовленні технічної документації.

Якщо у створенні винаходу брали участь декілька фізичних осіб, всі вони визнаються винахідниками, а порядок користування правами, що їм належать, визначається угодою між ними.

Право авторства є особистим немайновим правом і належить винахіднику. Воно є невідчужуваним: не передається іншим особам та охороняється безстроково. Це право не переходить до правонаступника, на відміну від майнових прав, засвідчених патентом.

Винахід, створений за дорученням роботодавця або у зв'язку з виконанням винахідником службових обов'язків кваліфікується як службовий винахід.

Якщо заявка на винахід подана роботодавцем, йому належить право на одержання патенту за умови, що трудовим договором (контрактом) між винахідником та роботодавцем не передбачено інше.

Процедура подання заявки на винахід

Дата подання заявки встановлюється за датою одержання Установою матеріалів заявки, що викладаються українською мовою, та заяви. Форми заяв на видачу патентів на винахід та КМ дещо відрізняються. Як правило, матеріали заявки принаймні мають містити [17]:

- заяву про видачу патенту на винахід з проведенням кваліфікаційної експертизи чи деклараційного патенту на винахід (корисну модель);
- опис винаходу (корисної моделі);
- формулу винаходу (корисної моделі);
- креслення (якщо на них є посилання в описі);
- реферат.

Якщо опис викладено іноземною мовою, то для збереження дати пріоритету заявки його переклад на українську мову повинен надійти до Установи протягом двох місяців від дати подання заявки.

Після встановлення дати пріоритету заявнику надсилається повідомлення, в якому вказується дата подання заявки та її реєстраційний номер. У подальшому, під час листування з Установою, заявник повинен посилатись на реєстраційний номер заявки.

Пріоритет – це першість у поданні заявки, і він, як правило, встановлюється за датою подання до Установи правильно оформленої заявки.

Якщо заявка на видачу патенту на такий самий винахід іноземним заявником була подана спочатку до патентної Установи однієї з держав-учасниць Паризької конвенції з охорони промислової власності, заявник має право скористатись правом конвенційного пріоритету. Це означає, що протягом 12-ти місяців від дати подання заявки заявник може подати заявку в Україні, зазначивши у заяві, що має намір скористатись правом конвенційного пріоритету, вказавши дату подання та реєстраційний номер попередньої заявки, державу, в якій вона була подана. Заяву необхідно надіслати протягом 3-х місяців від дати подання заявки до Установи. У цей же термін подається завірена копія заявки, за якою встановлюється пріоритет, та її переклад на українську мову.

Згідно з вимогами Закону для громадян України існує певний порядок подачі заявок на винахід та КМ до патентних відомств інших держав. До подання заявки на одержання охоронного документа на винахід (КМ) іншої держави, в тому числі міжнародної заявки, громадяни України зобов'язані подати заявку до національної Установи. Крім того, заявник одночасно з цим повинен також повідомити Установу про наміри здійснити іноземне патентування. У разі, якщо заборона на іноземне патентування не надійшла протягом 3 місяців від дати надходження цього повідомлення до Установи, заявка на одержання іноземного патенту на винахід (МК) може бути подана в патентний орган іноземної держави. В необхідних випадках Установа може дозволити іноземне патентування і раніше зазначеного терміну. У противному випадку, за клопотанням Установи, іноземний патент може бути скасовано, а заявник може понести адміністративне чи кримінальне покарання. Такі жорсткі

дії пояснюються просто. Україна, як і кожна цивілізована держава, має захищати свої економічні інтереси.

Однак перше ніж подати заявку на винахід або КМ до Установи, слід уважно ознайомитись з рівнем техніки, вибрати аналоги та прототип. З цією метою проводиться патентний пошук. Вивчення матеріалів вимагає значного напруження. Адже сьогодні у світі щорічно з'являється більше 4 млн. публікацій з питань науки та техніки.

Основну допомогу у пошуку потрібної науково-технічної літератури можуть надати різноманітні бібліографічні покажчики. Характер покажчика визначається його тематикою, метою і завданням, читацьким призначенням, структурою, ступенем повноти та об'ємом літератури, що цитується.

Патентний пошук прийнято розпочинати з конкретизації задачі. В залежності від характеру завдання визначають вид пошуку, перелік країн, його ретроспективу (глибину) та список документів (авторські свідоцтва чи патенти). Безпосередньо пошук потрібної інформації провадиться на основі попереднього визначення МПК або за номером. Для пошуку патентної інформації, у більшості випадків обираються індустріально розвинені країни світу такі як Японія, ФРН, США, Велика Британія, Франція. Крім того, пошук ведуть також по тій країні, де ця галузь техніки розвинена найбільше.

На стадії планування розробки доцільно вивчити описи винаходів за останні 7... 10 років, при проведенні патентних досліджень перед початком розробки конкретної теми – 10...15 років, при дослідженні патентоспроможності технічних рішень, а також при подачі заявки на винахід – 50 років. У випадку перевірки технічного рішення на патентну чистоту – за строк дії патенту на винахід, що, як правило складає 20 років у більшості країні світу.

Експертиза заявки

Експертиза заявки на винахід проводиться Установою відповідно до Закону і встановлених на його основі правил.

В Україні встановлена система так званої «відстроченої» експертизи розгляду заявок на видачу патентів на винаходи. Суть цієї системи полягає в тому, що діловодство за заявкою складається з двох етапів:

- експертизи за формальними ознаками, що закінчується публікацією відомостей про заявки на винаходи, які прийняті до розгляду, в офіційному бюлетені Установи «Промислова власність»;
- експертизи заявленого винаходу по суті.

Експертизу заявки на винахід за формальними ознаками ще називають попередньою. Вона проводиться без спеціального клопотання заявника протягом двох місяців від дати подання заявки до Установи.

У ході проведення такої експертизи перевіряється наявність необхідних документів та дотримання встановлених вимог до їх оформлення. Розглядається питання щодо відповідності заявленого об'єкта умовам надання правової охорони.

На етапі експертизи за формальними ознаками заявка на винахід (КМ) може бути відхилена за таких причин:

- винахід (КМ) не відповідає умовам надання правової охорони;
- заявник винаходу (КМ) вчасно не подав відповідь на запит експертизи (згідно Закону цей строк складає два місяці від дати одержання заявником повідомлення Установи);
- матеріали, надіслані заявником винаходу (КМ) у відповідь на запит Установи, не містять необхідних виправлень та уточнень;
- додаткові або виправлені матеріали, а також мотивоване клопотання про продовження строку відповіді, надійшли пізніше двох місяців від дати одержання заявником винаходу (КМ) повідомлення Установи;
- прийнято рішення про можливість проведення експертизи по суті для винаходу, а клопотання щодо її проведення не подано протягом трьох років від дати подання заявки.

Якщо заявка на винахід (КМ) пройшла експертизу за формальними ознаками, заявнику надсилається повідомлення.

Якщо Установа приймає рішення щодо відхилення заявки на винахід (КМ), то повідомлення про це надсилається заявнику.

Якщо заявка на винахід пройшла експертизу за формальними ознаками, заявнику надсилається повідомлення про можливість проведення експертизи заявки на винахід по суті.

У будь-який час до дати одержання рішення про видачу патенту заявник має право відкликати заявку на винахід (КМ).

За клопотанням заявника або будь-якої іншої зацікавленої особи проводиться експертиза заявки на винахід по суті. Заявник може подати таке клопотання протягом трьох років від дати подання заявки до Установи. Будь-яка зацікавлена особа може подати клопотання про проведення експертизи по суті після публікації відомостей про заявку, яка прийнята до розгляду, в офіційному бюлетені, але не пізніше трьох років від дати її подання. До клопотання додається документ про сплату збору за проведення експертизи по суті.

Експертиза заявки на винахід по суті включає такі етапи:

- перевірка формули винаходу;
- перевірка винаходу на відповідність умовам патентоспроможності.

Установа може вимагати від заявника додаткові матеріали, без яких проведення експертизи по суті неможливе, і за цих обставин заявник повинен подати їх протягом двох місяців від дати одержання відповідного запиту.

Якщо експертиза визнає, що додаткові матеріали виходять за межі розкритої у поданій заявці суті винаходу, вони не враховуються.

Якщо за результатами експертизи буде встановлено, що заявлений винахід відповідає умовам патентоспроможності, Установа виносить рішення про видачу патенту, котре надсилається заявнику. У іншому випадку Установа виносить рішення про відмову у видачі патенту і заявнику надсилається рішення про відхилення заявки.

На підставі рішення про видачу патенту на винахід та за наявності документа про сплату збору Установа публікує в офіційному бюлетені відомості про видачу патенту.

Іноземне патентування винаходів та корисних моделей

В умовах входження України до світового економічного простору інтенсивно змінюється характер відносин, пов'язаних з інтелектуальною власністю. Зокрема, якщо раніше права на результати інтелектуальної діяльності членів суспільства мала держава з усіма наслідками, що з цього витікає, то тепер в Україні їх власником став справжній автор, який і має опікуватись щодо правової охорони і використання свого винаходу на ринку.

Світова практика охорони прав об'єктів інтелектуальної, зокрема, промислової власності, збудована на приватному інтересі вселяє надію на їх раціональне використання. Термін «патент» сьогодні асоціюється з виключними правами на об'єкт промислової власності, який діє в межах певної країни. У виробничій сфері – виключне право на виробництво запатентованого об'єкта, а для торгівлі, на введення його у комерційний оборот. Тобто узагальнюючи, основну мету правової охорони винаходів та КМ можна сформулювати як захист від несанкціонованого доступу до матеріальної вигоди від їх використання. Патент має чітко визначені національні границі і на території інших держав не захищає свого власника. Та торгівля, як знають усі, не відає обмежень і кордонів. Тому і був введений світовий інститут патентування винаходів та КМ у інших країнах, щоб була можливість захищати інтереси їх власників в усьому світі.

Процедура патентування винаходів та КМ у інших державах проводиться їх власниками з певною метою. По-перше, захистити свої інтереси при експортуванні продукції. По-друге, захистити їх на чужих територіях як об'єкт власних науково-технічних досягнень. По-третє, для захоплення нових і розширення існуючих ринків збуту своєї продукції. І для всебічного сприяння міжнародному співробітництву у науково-технічній, промисловій, комерційній сферах тощо. Останнє стосується спільних підприємств, міжнародного науково-технічного співробітництва тощо.

Патентуванню об'єктів передують кропітка і цілеспрямована робота по глибокому вивченню ринку товару, вибору країн патентування, прогнозуванню

можливих майбутніх збитків та прибутків, джерел фінансування, потрібних для проведення патентування, рекламних компаній тощо.

Особливої актуальності сьогодні набувають питання охорони інтелектуальної власності, створеної під час міжнародного науково-технічного співробітництва та роботи спільних підприємств. Правовою основою для такого регулювання мають бути конкретні договори, розроблені з врахуванням підписаних Україною міжнародних угод щодо науково-технічного співробітництва. Однак основна стратегія одержання охорони має базуватися на трьох китах:

- функціональному – видом правової охорони на певний об'єкт (винахід, КМ, «ноу-хау» тощо), строки та систему патентування, яку доцільно використовувати;
- географічному – вибором країн, де доцільно дістати правову охорону об'єкту;
- фінансовому – пошуку коштів для проведення заходів з патентування (сплата мита, підтримання чинності патенту тощо).

Вибір виду правової охорони у свою чергу залежить від:

- об'єкта правової охорони;
- особливостей національного законодавства країн патентування.

Не у всіх державах КМ підлягають правовій охороні. Однак все ж існує велика кількість країн, де вони охороняються (Австрія, Болгарія, Бразилія, Венесуела, В'єтнам, Іспанія, Італія, Китай, Корея, Німеччина, Об'єднані Арабські Емірати, Перу, Польща, Португалія, Сомалі, Тайвань, Уругвай, Угорщина, Філіппіни, Фінляндія, Чехія, Чилі, Югославія, Японія, а також пострадянські держави, окрім Грузії).

При патентуванні об'єктів слід враховувати, що вибравши як об'єкт КМ, заявник, як правило, витратить менше коштів і часу. Крім того, до питання захисту власних інтересів можна підходити комплексно. Це особливо важливо при експортних поставках і продажі ліцензії. У таких випадках, як правило, стараються максимально захистити власний продукт. Тому, окрім самого

об'єкта, реєструють, наприклад, ще й товарний знак, дизайн виробу захищають патентом на промисловий зразок тощо.

Щодо системи патентування, то тут заявник власне має сам її обирати. Як правило, ці роботи виконуються за допомогою патентних повірених, акредитованих у державі патентування. Якщо потрібно запатентувати винахід або КМ лише у декількох державах, то доцільно подати заявки до патентних відомств у кожній з цих держав. Цей шлях не найкращий, бо пов'язаний із значними збитками в коштах і часі. Адже слід оплачувати послуги патентних повірених у кожній з цих країн. Однак крім традиційної схеми, існують і інші процедури. Наприклад, заявки можна подати згідно з:

- Договором про патентну кооперацію (РСТ);
- вимогами Європейської патентної конвенції (ЄПК).

Згідно з першим варіантом – подачею заявки у відповідності до Договору РСТ, передбачається наявність двох фаз: міжнародної та національної.

Міжнародна фаза включає: подання міжнародної заявки, проведення пошуку та міжнародну публікацію. Крім того, за бажанням заявника може додатково проводитись попередня міжнародна експертиза заявки. Національна фаза – це процедура розгляду міжнародних заявок національними патентними установами країн, де проводиться патентування.

До недоліків цієї системи слід віднести відносно високу вартість послуг. А також неможливість змінити середньоскладений список країн патентування в процесі роботи над проектом, що на практиці трапляється досить часто. Тому нею доцільно користуватися лише при необхідності патентування об'єкта не менше ніж у чотирьох-п'яти країнах. Це дозволяє, як показує досвід провідних фірм світу, знизити витрати порівняно з традиційною схемою патентування.

Патентування за процедурою ЄПК дозволяє отримати патент, який буде чинним на територіях країн, вказаних у заяві. Процедура патентування за цією схемою не з дешевих і може порівнюватись хіба що з вартістю 4...5 окремих охоронних документів. Однак вона має і свої переваги. Згідно до вимог ЄПК, подається лише одна заявка, однією мовою, і через одного патентного

повіреного, а патентна грамота одночасно захищає об'єкт у декількох країнах-учасниках ЄПК.

Крім згаданих, процедура патентування може також проводитись за системами, що передбачаються іншими регіональними угодами, наприклад, Євразійською патентною конвенцією, Африканською організацією інтелектуальної власності тощо.

Отже слід зважати, що процедура патентування об'єктів промислової власності в іноземних державах є досить складною і вимагає значних коштів. Тому рішення про його проведення слід приймати лише на підставі проведення глибокого і всебічного аналізу ринку, власних можливостей і звичайно серйозних підстав. Серед останніх вирішальним може бути гарантія експортних поставок продукції або продаж ліцензії.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6

МІЖНАРОДНА ПАТЕНТНА КЛАСИФІКАЦІЯ

6.1 Мета роботи

Ознайомитись з міжнародною патентною класифікацією (МПК).
Навчитися визначати МПК патенту.

6.2 Теоретичні відомості

Нові технології та винаходи змінюють світ буквально на очах: нанотехнології, технології з вирощування цілих органів, альтернативні відновлювані джерела енергії, 3D-принтери, безлюдні технології... Це все сприяє щорічному поповненню світового патентного фонду сотнями тисяч патентних документів.

Для систематизації наявного патентного фонду застосовується міжнародна патентна класифікація (МПК), яка формується Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ) з урахуванням розвитку різних напрямів науки та техніки. Зараз МПК є обов'язковою для всіх патентних відомств світу.

У класифікації впроваджено найкращі рішення, апробовані в патентних класифікаціях Європейського патентного відомства, США та Японії.

МПК відображає повний обсяг знань, які можна вважати відповідними для патентування винаходів, розподілений на вісім складових частин – розділів. Розділи є найвищим рівнем ієрархії МПК.

6.3 Визначення МПК

Індекс розділу – кожен розділ позначено великою латинською літерою від А до Н.

Назва розділу – назва розділу досить широко описує змісту розділу. Вісім розділів мають такі назви:

А Життєві потреби людини.

В Виконання операцій; транспортування.

С Хімія; металургія.

D Текстиль; папір.

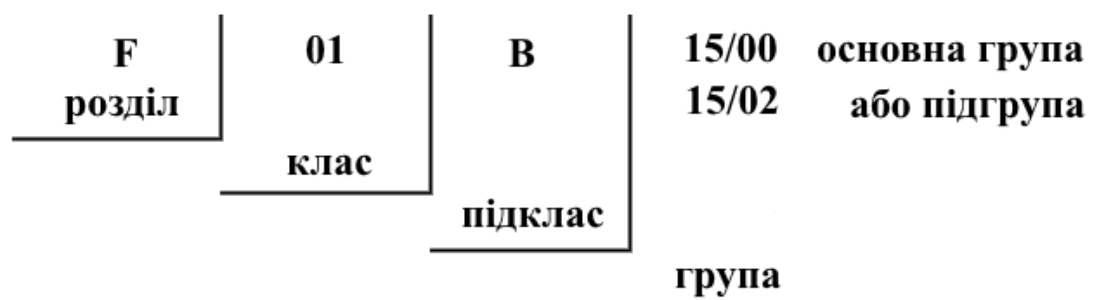
E Будівництво.

F Машинобудування; освітлювання; опалювання; зброя; підривні роботи.

G Фізика.

H Електрика.

Підрозділ – всередині розділів інформаційні заголовки можуть формувати підрозділи, які є назвами без класифікаційних індексів.

F – розділ «Машинобудування; освітлювання; опалювання; зброя; підривні роботи»;

F01 – клас «Машини або двигуни взагалі; силові установки взагалі; парові двигуни»;

F01B – підклас «Машини або двигуни взагалі; машини або двигуни об'ємної дії, наприклад парові двигуни»

F01B15/00 – основна група «Поршневі машини або двигуни з циліндрами, що переміщуються, не охоплені групою F01B 13/00 (з рухомими гільзами циліндрів для розподілу робочого текучого середовища F01L)».

F01B15/02 – підгрупа «З циліндрами, що рухаються зворотно-поступально (з одним поршнем всередині іншого F01B 7/20)».

Визначити МПК можна за посиланнями [66, 67].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Цибульов П.М. Основи інтелектуальної власності / Навчальний посібник. – К.: «Інст. інтел. власн. і права», 2005. – 112 с.
2. Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика. – Наук.-практ. вид.: у 4-х т. / За заг. ред. О.Д.Святоцького. – Т.1. Право інтелектуальної власності. – К.: Видавничий дім «ІнЮре», 1999. – 500 с.
3. Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика. – Наук.-практ. вид.: у 4-х т. / За заг. ред. О.Д.Святоцького. – Т.2. Авторське право і суміжні права. – К.: Видавничий дім «ІнЮре», 1999. – 460 с.
4. Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика. – Наук.-практ. вид.: у 4-х т. / За заг. ред. О.Д.Святоцького. – Т.3. Промислова власність. – К.: Видавничий дім «ІнЮре», 1999. – 656 с.
5. Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика. – Наук.-практ. вид.: у 4-х т. / За заг. ред. О.Д.Святоцького. – Т.4. Оцінка інтелектуальної власності. Бухгалтерський облік та оподаткування. – К.: Видавничий дім «ІнЮре», 1999. – 384 с.
6. Конституція України, від 28.06.1996 р., № 254к/96-ВР;
7. Цивільний кодекс України, від 16.01.2003 р., № 435-IV;
8. Господарський кодекс України, від 16.01.2003 р. № 436-IV;
9. Кодекс України про адміністративні правопорушення, від 07.12.1984 р. № 8073-X;
10. Кримінальний кодекс України, від 05.04.2001 р. № 2341-III;
11. Митний кодекс України, від 11.07.2002 р. № 92-IV;
12. Цивільний процесуальний кодекс України, від 18.03.2004 р. № 1618-IV;
13. Господарський процесуальний кодекс України, від 06.11.1991 р. № 1798-XII;
14. Декрет Кабінету Міністрів України «Про державне мито» від 21.01.1993 № 7-93;
15. Закон України «Про авторське право і суміжні права», від 23.12.1993 № 3792-XII;

16. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», 15.12.1993 № 3687-XII;
17. Закон України «Про охорону прав на промислові зразки», від 15.12.1993 № 3688-XII у ред. від 01.06.2000 р. (зі змінами та доповненнями) // ОВУ. - 2000. - № 26.
18. Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», від 05.11.1997 № 621/97-ВР;
19. Закон України «Про охорону прав на сорти рослин», від 21.04.1993 № 3116-XII;
20. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», від 15.12.1993 № 3689-XII;
21. Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів», від 16.06.1999 № 752-XIV;
22. Закон України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних», від 23.03.2000 № 1587-III;
23. Закон України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування», від 17.01.2002 № 2953-III.
24. Загальна декларація прав людини, від 10.12.1948 р.
25. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, від 16.12.1976 р.
26. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності, від 14.07.1967 р.
27. Всесвітня декларація про інтелектуальну власність, від 26.06.2000 р.
28. Всесвітня конвенція про авторське право, від 06.09.1952 р.
29. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, від 24.07.1971 р.
30. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, від 20.12.1976 р.

31. Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення, від 26.10.1961 р.
32. Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм, від 29.10.1971 р.
33. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми, від 20.12.1996 р.
34. Паризька конвенція про охорону промислової власності, від 20.03.1883 р.
35. Договір про патентну кооперацію, від 19.06.1970 р.
36. Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури, від 28.04.1977 р.
37. Договір про патентне право, від 01.06.2000 р.
38. Договір з інтелектуальної власності стосовно інтегральних схем, від 26.05.1986 р.
39. Женевський акт Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових зразків, від 02.07.1999 р.
40. Мадридська Угода про міжнародну реєстрацію знаків, від 14.04.1891 р.
41. Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків, від 27.06.1989 р.
42. Спільні правила до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків та Протоколу до цієї Угоди (у редакції, чинній на 01.04.2004 р.)
43. Адміністративні інструкції з застосування Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків та Протоколу до цієї угоди (у редакції, чинній на 01.04.2004 р.)
44. Договір про закони щодо товарних знаків, від 27.10.1994 р.
45. Ніщцька угода про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків, від 15.06.1957 р.
46. Угода про заходи щодо попередження та припинення використання неправдивих товарних знаків та географічних зазначень, від 14.04.1891 р.

47. Міжнародна конвенція по охороні нових сортів рослин, від 02.12.1961 р.
48. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, від 15.04.1994 р.
49. Угода про співробітництво по припиненню правопорушень у сфері інтелектуальної власності, від 21.09.2000 р.
50. Договір про проведення узгодженої антимонопольної політики, від 25.01.2000 р.
51. Бондаренко С.В. Авторське право і суміжні права. – К.: Інст. інтел. власн. і права, 2004. – 260 с.
52. Бутнік-Сіверський О.Б. Економіка інтелектуальної власності. – К.: Інст. інтел. власн. і права, 2004. – 296 с.
53. Добриніна Г.П., Пархоменко В.Д. Патентна інформація і документація. Патентні дослідження. – К.: Інст. інтел. власн. і права, 2004. – 96 с.
54. Жаров В.О. Захист права інтелектуальної власності. – К.: Інст. інтел. власн. і права, 2004. – 64 с.
55. Дроб'язко В.С., Дроб'язко Р.В. Право інтелектуальної власності: Навч. посібник – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 512 с.
56. Зинов В.Г. Управление интеллектуальной собственностью. – М.: Дело, 2003. – 512 с.
57. Кожарская И.Ю., Прахов Б.Г. Патентное право. – К.: Інст. інтел. власн. і права, 2003. – 140 с.
58. Кириченко І.А. Судова експертиза: охорона прав на об'єкти інтелектуальної власності. – К.: Інст. інтел. власн. і права, 2004. – 144 с.
59. Охорона інтелектуальної власності в Україні / С.О.Довгий, В.О.Жаров, В.О.Зайчук та ін. – К.: Форум, 2002. – 319 с.
60. Право інтелектуальної власності: Академ. курс.: Підручник для студентів вищих навч. закладів / За ред. О.А. Підопригори, О. Д. Святоцького. – 2-ге вид., переробл. та допов. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. 672 с.

61. Тофило А.В. Экспертиза объектов интеллектуальной собственности: заявки на изобретения и полезные модели. – К.: Инст. інтел. власн. і права, 2004. – 176 с.
62. Цыбулев П.Н. Оценка интеллектуальной собственности. – К.: Инст. інтел. власн. і права, 2003. – 184 с.
63. Цыбулев П.Н. Маркетинг интеллектуальной собственности. – К.: Инст. інтел. власн. і права, 2004. – 188 с.
64. Аксютіна А.В., Нестерцова-Собакарь О.В., Тропін В.В. та ін. Інтеллектуальна власність: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / За заг ред канд. юрид. наук, доц. Нестерцової-Собакарь О.В. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 140 с.
65. Драпак Г., Скиба М. Основи інтелектуальної власності: Навчальний посібник. - Хмельницький: ТУП, 2003. – 135 с.
66. Міжнародна патентна класифікація (МПК-2021.01): веб-сайт. URL: <https://base.uipv.org/mpk2009/index.html?level=c>.
67. IPC Publication. WIPO IP PORTAL: веб-сайт. URL: <https://www.wipo.int/classifications/ipc/ipcpub/?notion=scheme&version=20210101&symbol=none&menulang=en&lang=en&viewmode=f&fipcpc=no&showdeleted=yes&indexes=no&headings=yes¬es=yes&direction=o2n&initial=A&cwid=none&ree=no&searchmode=smart>.
68. Авторське право. iGov Портал державних послуг: веб-сайт. URL: <https://igov.gov.ua/subcategory/1/10/situation/45>.
69. Авторське право. ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО «УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ» Відділення патентно-інформаційних послуг, консультацій та сприяння інноваційній діяльності: веб-сайт. URL: <http://iii.ua/uk/avtorske-pravo>.
70. Правова база. ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО «УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ»: веб-сайт. URL: <https://ukrpatent.org/uk/articles/copyright-legal>.

ЗМІСТ

Стор

ВСТУП	3
1 ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ ЯК ПРАВО НА РЕЗУЛЬТАТИ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ. ЕВОЛЮЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	5
1.1 Мета роботи	5
1.2 Загальні теоретичні відомості	5
2 ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2. СИСТЕМА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ. МІЖНАРОДНА СИСТЕМА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	17
2.1 Мета роботи	17
2.2 Загальні теоретичні відомості	17
3 ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3. АВТОРСЬКЕ ПРАВО. АВТОРСЬКЕ СВІДОЦТВО	48
3.1 Мета роботи	48
3.2 Загальні теоретичні відомості	48
4 ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4. РАЦІОНАЛІЗАТОРСЬКА ПРОПОЗИЦІЯ	54
4.1 Мета роботи	54
4.2 Загальні теоретичні відомості	54
5 ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5. ПАТЕНТ НА ВІНАХІД (КОРИСНУ МОДЕЛЬ).....	58
5.1 Мета роботи	58
5.2 Загальні теоретичні відомості	58
6 ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6. МІЖНАРОДНА ПАТЕНТНА КЛАСИФІКАЦІЯ	75
6.1 Мета роботи	75
6.2 Загальні теоретичні відомості	75
6.3 Визначення МПК.....	75
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	77